

ÓBUDAI EGYETEM

Keleti Károly Gazdasági Kar
Vállalkozásmenedzsment Intézet

SZAKDOLGOZAT

ÓE-KGK
2023

Hallgató neve:
Hallgató törzskönyvi száma:

Buzás Gergő Mihály
T007515/FI12904/G

ÓBUDAI EGYETEM
ÓBUDA UNIVERSITY

Óbudai Egyetem
Keleti Károly Gazdasági Kar
Módszertani és Menedzsment Intézet

SZAKDOLGOZAT FELADATLAP

Hallgató neve: Buzás Gergő Mihály

Szaktervezési száma: SZD2209050856117500

Törzskönyvi száma: T007515/FI12904/G

Neptun kódja:

Szak: Műszaki menedzser (BSc)

Specializáció: Informatika specializáció

Vállalatirányítás specializáció

A dolgozat címe: Orosz-ukrán háború gazdasági hatásai a kőolajpiac vonatkozásában

A dolgozat címe angolul: The economic effects of the Russian-Ukrainian war in relation to the oil market

A feladat részletezése: 1. Mutassa be a téma szakirodalmi hátterét!

2. Vizsgálja meg Oroszország és az EU (kiemelten Magyarországot és Németországot) illetve az USA kereskedelmi kapcsolatait a konfliktus előtt!

3. Vizsgálja meg a gazdasági szankciók gazdasági hatásait!

4. Elemesse a kőolajpiac hatását a vállalati szférára!

Intézményi konzulens neve: Katona Ferenc

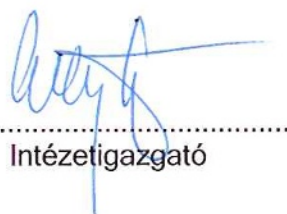
A kiadott téma elévülési határideje: 2023. 12. 15.

Beadási határidő: 2023. 12. 15.

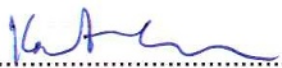
A szaktervezési: Nem titkos.

Kiadva: Budapest, 2023. 12. 11.

Intézetigazgató

A dolgozatot beadásra alkalmasnak találom.

belső konzulens

külső konzulens

HALLGATÓI NYILATKOZAT

Alulírott Buzás Gergő Mihály (Neptunkód: [REDACTED]) hallgató kijelentem, hogy a szakdoigozat saját munkám eredménye, a felhasznált szakirodalmat és eszközöket azonosíthatóan közöltem. Az elkészült szakdolgozatban található eredményeket az egyetem és a feladatot kiíró intézmény saját céljára térítés nélkül felhasználhatja, a titkosításra vonatkozó esetleges megkötések mellett.

Budapest, 2023. 12. 10.

Buzás Gergő

hallgató aláírása

TARTALOMJEGYZÉK

1.	BEVEZETÉS	1
2.	SZAKIRODALMI ÁTTEKINTŐ	3
3.	AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS ÁTTEKINTÉSE	13
4.	KERESKEDELMI KAPCSOLATOK	15
4.1.	Oroszország és az Európai Unió kereskedelmi kapcsolata a háborúig	15
4.2.	Németország helyzete a háború előtt és alatt	19
4.3.	Magyarország-Oroszország kereskedelmi kapcsolata	22
4.4.	USA-Oroszország gazdasági helyzete	23
5.	A GAZDASÁGI SZANKCIÓK HATÁSAI.....	27
5.1.	Oroszországgal és a Krím-félszigettel szembeni gazdasági korlátozó intézkedések	29
5.2.	Orosz ellenszankciók	30
5.3.	Export és importtilalom alatti áruk és szolgáltatások	31
6.	PRIMER KUTATÁS A HÁBORÚ GAZDASÁGI HATÁSAIRÓL	33
7.	A KŐOLAJPIAC HATÁSA A VÁLLALATI SZFÉRÁRA.....	42
7.1.	MOL	44
7.2.	OTP	44
7.3.	Richter	45
8.	ÖSSZEFOGLALÁS	48

IRODALOMJEGYZÉK	50
TARTALMI KIVONAT.....	I
SUMMARY	I

ÁBRAJEGYZÉK

1. ábra: EU és Oroszország kereskedelmi kapcsolata 2021-2022 között	17
2. ábra: Európai Unió nyersolaj- és földgáz importja Oroszországból 2021-2022	18
3. ábra: Németország nyersolaj- és földgáz importja Oroszországból 2021-2022	21
4. ábra: USA és Oroszország kereskedelmi kapcsolata 2021-2022.....	24
5. ábra: USA inflációs rátája.....	25
6. ábra: Az érintett gazdasági ágazatok	34
7. ábra: Bevásárlási szokások	35
8. ábra: A magasabb energiaár befolyása	37
9. ábra: A vendéglátás magasabb árainak befolyása.....	38
10. ábra: Magasabb infláció befolyása	39
11. ábra: Alternatívák az orosz importfüggőség ellen.....	40
12. ábra: Rendszeres üzemanyaghiány fennállás esete.....	41
13. ábra: Az olaj árának alakulása	46
14. ábra: Oroszország inflációs rátája.....	47

1. BEVEZETÉS

Egy háború kirobbanása a 21. században jelentős szerepet játszik a globális gazdaság alakulásában. A Covid-19 okozta inflációs hatás után visszatér a háború okozta inflációs nyomás, amely Európa országaira, és így – többek között – Magyarországra is negatív hatással van.

Az Európai Unió és Magyarország is nagymértékben függ az orosz energiaforrásoktól, azokon belül is főként a kőolajtól és a földgáztól. A háború kirobbanása után megjelenik az a törekvés, hogy ez a mértékű befolyás minél jobban csökkenjen. Ennek mérséklése rendkívül költséges és időigényes, de kivitelezhető. (Bod et al, 2022)

Az orosz-ukrán háború aspektusait rendkívül sok oldalról meg lehet közelíteni, számos előzménye és oka van az eskaláció idáig fajuló mértékének, azonban dolgozatomban a gazdasági hatásokat fogom vizsgálni és kifejteni különböző szempontok alapján. Kutatásaim, elemzéseim során arra keresem legfőképp a választ, hogy ez az invázió hogyan és mennyire van hatással a világgazdaságra, az Európai Unió gazdaságára, valamint Magyarország gazdaságára, amely elkezdett fellendülni a korábban Covid-19 járvány okozta gazdasági recesszióból. Az orosz export és import kapcsolatokat vizsgáltam, főként az EU-val, illetve azon belül Németországgal és Magyarországgal, valamint az USA-val lebonyolított kereskedelem szempontjából.

A 2022. február 24-én megindított hadjárat láncreakcióként hatott a világgazdaságra, inflációnövekedés, energiaárak drágulása követték sorban egymást, amit mi, magánszemélyek is tapasztalhattunk a mindennapi életben. Leginkább az üzemanyagotöltő állomásokon és az élelmiszerboltokban érezhettük negatív hatását, amely az árak drasztikus növekedésében nyilvánult meg. Erről egy reprezentatív primer kutatási munkát végeztem, ahol egy Google Forms alapú kérdőív segítségével további következményeket vontam le, amit részletesen a dolgozatom 7. fejezetében fejtek ki. Továbbá a vállalatok életét is vizsgálom, ahol a háború, az energia, azon belül a kőolajpiac változása rávilágít annak gazdasági hatásaira. Kutatásom során arra is keresem a választ, hogy az Unió milyen lépéseket fog tenni a háború következtében az orosz agresszió ellen, illetve talál-e alternatívát az orosz energia-importfüggőség megoldására. Az Európai Unió

erősen függ az orosz energiaforrásoktól, jövőbeli célja, hogy ez alól a függőség alól mentesüljön, és ehhez más alternatívákat kell keresni, illetve növelni kell az energiforrások diverzifikációját. Ez jelentősebb anyagi vonzattal fog járni, továbbá időintervallumát tekintve hosszabb folyamat lesz.

Szakdolgozatomban elméleti kutatásokat is végeztem, amelyeknek során több – ezen jelenségek hatásvizsgálatával foglalkozó – szakirodalmi anyagot és internetes forrást is felhasználtam. Kutatásaim során mind a magyar, mind pedig a külföldi szakirodalom stabil szakmai háttérrel biztosított a munkámnak.

2. SZAKIRODALMI ÁTTEKINTŐ

A szakdolgozatomat érintő szakirodalmat tekintve alapos és mély kutatások követték munkámat, hiszen a friss témához kapcsolódó lehetőségek tárháza igen korlátozott.

A világ az első globális energiaválság kellős közepén van, ez egy példátlanul széleskörű és összetett krízis. Az Oroszország ukrajnai invázióját megelőzte a piacokra nehezedő nyomás a koronavírus-járvány miatt, de Oroszország cselekedete a világjárványból való gyors gazdasági fellendülést – amely a globális ellátási láncok mindenféle formáját, köztük az energiát is megterhelte – teljes körű energetikai zűrzavarrá változtatta. (International Energy Agency, 2022)

Az Ukrajna elleni orosz invázió során a globális ellátási lánc megszakítása több ágazat működését is érintette. Az orosz exporttilalom és a külföldi import orosz megtorló tilalma, beleértve azt is, hogy Oroszország az invázió korai szakaszában megtagadta a külföldi szállítmányok áthaladását a vízi útjain és a légtérén, megzavarta a globális ellátási láncot. Ez hiányt teremtett, és az importált áruk árának emelkedéséhez vezetett. A vállalatok arra számítottak, hogy a határokon átnyúló blokádok és a keresztkereskedelem tilalma által okozott zavarok a készletek felhalmozásához vezetnek majd, ami magas árakhoz vezet. Továbbá az ukrán-orosz határ körüli kereskedelmi járatok korlátozásai, valamint a szomszédos országok menekülttáboraiban végzett fokozott biztonsági ellenőrzések azt jelentik, hogy fennakadások lesznek a teherforgalomban és a határ menti műveletekben. Ugyanis a határon átnyúló áruk és szállítások késhetnek vagy leállhatnak, mivel a határőrök a menekülteket előbb ellenőrzik, minthogy a határon átnyúló árukkal foglalkoznának. Ez tovább súlyosbította a globális ellátási lánc zavarát, és az importárak emelkedéséhez vezetett. (Ozili, 2022)

Az uniós szankciók az Orosz Föderációt érintik, de a következmények az EU-ra is nagymértékben hatással vannak. Az ukrán légtér lezárása és az orosz repülőgépek elleni szankciók jelentősen befolyásolják a légi utasforgalmat. Ukrajna és Oroszország megkerülése megnöveli a repülési időt, ami növeli az üzemanyag- és személyzeti költségeket, a repülőgépek értékcsökkenését, és ezáltal a szállítási költségeket. Az EU szankciói az orosz vasutakat is érintik. A tehervonatok továbbra is áthaladhatnak Oroszországon, de nem állhatnak meg az országban. Sok logisztikai vállalat, amely Kína

és az EU között szállít árut, biztonsági okokból kerüli az Oroszországon áthaladó tranzitot. Ez a Középső Közlekedési Folyosó fokozott használatához vezet, ami hosszabb utakat és többletköltségeket okoz. A Középső Közlekedési Folyosó egy globális közlekedési útvonal Európa és Kína között. A tengerészeti szankciók korlátozzák a hajósok foglalkoztathatóságát. Az ukrán és orosz hajózó munkaerő 14,5%-át teszik ki a globális hajózási munkaerőnek, és az EU flottái nagymértékben támaszkodnak rájuk. A tengeri munkások esetleges hiányától tartva az európai hajótulajdonosok felszólították az uniós szabályozó hatóságokat, hogy garantálják a tengerészek mobilitását és alapvető munkavállalói jogait. (Cekerevac és Bogavac, 2023)

Oroszország a világon messze a legnagyobb fosszilis tüzelőanyag-exportőr volt 2022-ig, de az Európába irányuló földgázszállítások korlátozása és az Oroszországból származó kőolaj- és szénimportra vonatkozó európai szankciók a mindenre kiterjedő energiakereskedelem egyik fő ütőerét szakítják meg. Ez minden tüzelőanyagot érint, de a gázpiacok állnak a középpontban, így Oroszország a fogyasztók magasabb energiaszámláival és ellátási hiányával igyekszik befolyásolni a helyzetet. A földgáz azonnali felvásárlási ára soha nem látott szintre emelkedett, és rendszeresen meghaladta a 250 USD-nek (USA dollár) megfelelő olaj hordónkénti árát. A szén ára szintén rekordszintet ért el, míg a kőolaj ára 2022 közepén jóval 100 USD/hordó fölé emelkedett, majd visszaesett. A magas gáz- és szénárak a villamosenergia-árakra világszerte nehezedő nyomás 90%-át teszik ki. Az orosz gázellátás kiesésének ellensúlyozására Európa 2022-ben az előző évhez képest további 50 milliárd köbméter cseppfolyósított földgázt (LNG) importált. A válság felerősítette az inflációs nyomást és a recesszió fenyegető veszélyét, ugyanakkor a fosszilis tüzelőanyag-termelők számára a 2021-es nettó jövedelmükön felüli, 2 billió USD összegű, hatalmas váratlan nyereséget hozott. A magasabb energiaárak számos fejlődő gazdaságban fokozzák az élelmezési bizonytalanságot is, a legnagyobb terhet a szegényebb háztartások viselik, ahol a jövedelem nagyobb részét fordítják energiára és élelmiszerre. Valószínűleg mintegy 75 millió ember, aki nemrégiben jutott hozzá az elektromos áramhoz, elveszítheti a fizetőképességét, ami azt jelenti, hogy mióta nyomon követhető a folyamat, először fordul elő, hogy világszerte emelkedni kezdett a villamosenergia-hozzáférés nélkül élők száma. És közel 100 millió ember kényszerülhet arra, hogy a tisztább, egészségesebb megoldások helyett ismét tűzifára hagyatkozzon a fűtéshez, főzéshez. Az energiahíánnyal

és a magas árakkal szembesülve a kormányok eddig jóval több, mint 500 milliárd USD-t különítettek el, főként a fejlett gazdaságokban, hogy megvédjék a fogyasztókat a közvetlen hatásoktól. Sietve próbálták biztosítani az alternatív tüzelőanyag-ellátást, és a megfelelő gáztárolást. További rövid távú intézkedések közé tartozik az olaj- és szénttüzelésű villamosenergia-termelés növelése, egyes atomerőművek élettartamának meghosszabbítása és az új megújulóenergia-projektek beindításának felgyorsítása. A keresletoldali intézkedések általában kevesebb figyelmet kaptak, a nagyobb hatékonyság azonban a rövid és hosszú távú válaszlépések lényeges részét képezi. (International Energy Agency, 2022)

Az infláció oka minden esetben a túlkereslet, vagyis az, hogy a kínálatot meghaladja a kereslet. A vállalati szféra változó költségeinek emelkedése az okozója az árupiaci kínálat csökkenése miatt kialakuló inflációnak. Amennyiben drágul az importált energia, illetve alkatrészek ára, akkor az a hazai termelők áraiban is mutatkozik. Az inflációnak azonban vannak pozitív hatásai is. A hitelügyleteknél a hosszú távra rögzített kamatú hitel felvevője, vagyis a hiteladós jár jól hirtelen megnövekedett infláció esetén. (Horváth, 2015)

A fogyasztói árak éves növekedési üteme februárban 25,4 százalék volt hazánkban. Az elmúlt hónapokban megfigyelt jelentős inflációnövekedés mögöttes okai közé tartozik az olyan alapvető inflációs tételek árindexének emelkedése, mint az üzemanyagok, a szabályozott árú termékek és szolgáltatások. Külső hatásként a magas energiaárak több szálon történő terjedése és a geopolitikai feszültségek továbbra is nyomást gyakorolnak a fogyasztói árakra. (Hergár, 2023)

Az orosz-ukrán régió a globális energia, gabona, színesfémek és más tömegárak létfontosságú származási és exportforrása. Alapvető szerepet játszik az energiaellátásban, mint például a kőolaj és a földgáz, a gabonafélék, a búza és a kukorica tekintében, valamint a színesfémek, mint például az alumínium és a nikkel. Az orosz-ukrán konfliktus kitörése a kapcsolódó termékek termelésének visszaeséséhez és az exportellenőrzések fokozódásához vezetett, ami jelentősen befolyásolta a globális nyersanyagellátást. Az orosz-ukrán konfliktus első napjaiban Oroszország csapatokat küldött a kelet-ukrajnai régióba, ami pánikot okozott az energiapiacra. E pánik hatására a nemzetközi olajárak

emelkedni kezdtek. A nemzetközi piacon az olajárak alakulását irányító aktív változó nemcsak ennek a háborúnak a jövője. Az Egyesült Államok és Európa által Oroszországgal szemben bevezetett szankciók szintén az olajárak példátlan emelkedésével szembesített bennünket - az Egyesült Államok úgy döntött, hogy betiltja az orosz olaj importját, valamint Európa is nagymértékben függ az olajtól és a gáztól, és bejelentette, hogy fokozatosan csökkenteni fogja az orosz olaj behozatalát. Ezek után a nemzetközi olajárak ismét meredeken emelkedő tendenciát mutattak. A globális növekedés lassulása nyomást gyakorolt a keresletre, ami hozzájárult az olajárak mérséklődéséhez. 2021-ben a világ olaj iránti átlagos napi kereslete 5,7 millió hordóval növekedett. Ugyanebben az évben a legközvetlenebb hatást az autóipar szenvedte meg a növekvő olajárak miatt, ezáltal a lakosság autóhasználatának a gyakorisága is megváltozott. A háború kedvezőtlenül hatott az autóipar kínálatára és keresletére, és a jó üzemanyag-takarékossággal rendelkező autók nyilvánvaló előnyökkel jártak a magas olajárak mellett. Az Oroszország és Ukrajna közötti konfliktus nemcsak az autóipar termelésére, hanem az autófogyasztás iránti keresletre is hatással volt, ami az autógyárak nyereségére is kihat. (Jiao és Li 2023)

Az energiapiacok és a feldolgozóipar esetében az árak idővel emelkedtek. A pénzügyi piacok esetében a részvényárak egyre instabilabbá váltak. A mezőgazdasági piacok esetében a termékek árai szintén emelkedtek. A zavaros nemzetközi helyzet miatt a befektetők bizalmatlanabbá váltak. Az energiapiacokat, a feldolgozóipart, a pénzügyi, és a mezőgazdasági piacokat egyaránt érintette a háború. A világgazdasági helyzetre általánosságban véve a recesszió jellemző. Az országok azonban továbbra is aktívan keresik az ellenintézkedéseket az orosz-ukrán háború negatív hatásainak enyhítésére. Az Egyesült Államok vezette nyugati országok szankcióival szemben Oroszország ellenszankciói enyhítették a pangó belföldi gazdaságot. (Bai, 2023)

Oroszország ukrajnai inváziója az egyetemleges energiakereskedelem teljes átrendeződését idézi elő, és Oroszország pozíciója jelentősen romlik. Korábbi forgatókönyvekben Oroszország és Európa fosszilis tüzelőanyagokon alapuló kereskedelmi kapcsolatai végül alulmaradtak Európa nettó nulla kibocsátásra vonatkozó törekvései miatt (megújuló energiaforrások és tárolásának fejlesztése, villamosítás növelése), de Oroszország viszonylag alacsony költséggel történő szállítási képessége

miatt csak fokozatosan veszített teret. Most a szakadás olyan gyorsasággal következett be, amit kevesen gondoltak volna. Ebben a kitekintésben több orosz erőforrás kerül keletre, az ázsiai piacokra, de Oroszországnak nem sikerül piacot találnia az összes olyan áramlásnak, amely korábban Európába ment. Az előrejelzések szerint 2025-re Oroszország olajtermelése napi 2 millió hordóval alacsonyabb lesz, a gáztermelése pedig 200 milliárd köbméterrel fog csökkenni. A hosszabb távú kilátásokat gyengítik a keresletre vonatkozó bizonytalanságok, valamint a nemzetközi tőkéhez és technológiákhoz való korlátozott hozzáférés, hogy fejlesszék a nagyobb kihívást jelentő mezőket és az LNG-projektek. Az orosz fosszilis tüzelőanyag-export soha nem tér vissza a 2021-es szintre, és a STEPS (Stated Policies Scenario) szerint 2030-ra a nemzetközi kereskedelemben forgalmazott olajból és gázból való részesedése a felére csökken. A STEPS konzervatívabb viszonyítási alapot nyújt a jövőre nézve, mivel nem veszi biztosra, hogy a kormányok minden bejelentett célt el fognak érni. Ehelyett sokkal részletesebben, ágazatonként vizsgálja, hogy ténylegesen mit tettek az említett és más energiával kapcsolatos célkitűzések elérése érdekében, figyelembe véve nemcsak a meglévő, hanem a kidolgozás alatt álló szakpolitikákat és intézkedéseket is. A STEPS azt vizsgálja, hogy hová fejlődhetne az energiarendszer a politikai döntéshozók további jelentős irányítása nélkül. A STEPS azt mutatja, hogy az országok jelenlegi kötelezettségvállalásai összességében elegendőek ahhoz, hogy jelentős változást érjenek el. (International Energy Agency, 2022)

Az energiabiztonság kezdetben az olajárrobbanások idején, a hetvenes években, majd az orosz-ukrán konfliktus alatt került előtérbe, hogy egy fontos geopolitikai gondolkodás eleméről van szó. A hidegháborút és azt követő időszakban energiabiztonság kapcsán a kőolaj és a legfontosabb kitermelőhelyekre, Közel-keletre asszociált a kifejezés. Csakhogy napjainkra alapvetően megváltozott a helyzet, mert az energiabiztonság fogalma már nem csupán a fekete aranyra terjed ki, hanem az áramkimaradásokat, az extrém időjárási körülményeket, az iráni nukleáris program helyzetét vagy a kritikus infrastruktúrák elleni terrortámadásokat is érinti. Az energiabiztonság jelentése különbözik egy olyan ország számára, amely nagymértékben függ külső forrásoktól, és egy olyan állam esetében, amely rendelkezik olaj- és gázkészletekkel. Legyen szó államokról vagy energiavállalatokról, az érdekazonosság jelen van mindkét helyzetben. Az energiabiztonság hagyományos értelmezése magába foglalja a kitermelő helyeket,

azaz a fogyasztókat, a geopolitikai környezetet, a piaci szerkezetet, valamint az olyan intézményeket, mint a Nemzetközi Energiaügynökség, amelyek képesek reagálni különböző helyzetekre és rendelkeznek stratégiai olajtartalékokkal. Az energiabiztonságnak Daniel Yergin szerint 10 alapelve van. A legfontosabb ezek közül a diverzifikáció, a források növelésével csökkenteni lehet az esetleges ellátási zavarok hatását. Továbbá a stratégiai készlet, amivel csökkenteni lehet az olajár volatilitását, a kitermelő és vásárló országok közötti kölcsönös érdekek. Elméletek közül leggyakrabban a „4A” modellt szokták alkalmazni. Availability, vagyis elérhetőség, Accessibility, ami a hozzáférhetőség, Acceptability, az elfogadhatóság, végül Affordability, vagyis megfizethetőség. (Takács, 2018)

Az inváziót megelőzően az energiaárak több tényező, például a COVID-járvány, a korlátozott energiaellátás és az Oroszország és Ukrajna közötti növekvő feszültségek miatt emelkedtek. Ez idő alatt az olajárak az inváziót megelőzően a 80 és 95 USD közötti ársávban stabilak voltak. A 2022-es ukrajnai orosz inváziót követően az olajárak 2022 márciusában meghaladták a hordónkénti 100 USD-t. Az invázió megnehezítette az európai olajkereskedők és olajvállalatok számára az Oroszországból történő energiaellátást, mivel eddig Oroszország volt a világ második legnagyobb olajtermelője, és nyersolajának nagy részét az európai finomítóknak adja el. Az Oroszországra az invázió idején kivetett olajimporttilalom energiahiányhoz vezetett Európában, és az energiaárak tartós emelkedéséhez vezetett 2022 első felében. A globális energiaellátás megszakadásától való félelem miatt a háztartási felhasználásra szánt gáz ára is emelkedett. Félő volt, hogy az Európába és a világ többi részébe irányuló energiaszállítások Oroszország általi megtorló exporttilalma elhúzódó energiaválságba sodorhatja a világot, és az olaj ára meghaladhatja a hordónkénti 150 dollárt. Ez jelentősen csökkentheti a globális gazdasági növekedési előrejelzést, és számos európai és Európán kívüli országot recesszióba taszíthat. (Ozili, 2022)

Az Európai Unió leállította az Oroszországból származó szénimportot, ami azt jelenti, hogy Európa legnagyobb külső szénszállítójának szénszállításai 2022 augusztusától nullára csökkentek. Az orosz olajtermelés és -export egyelőre a háború előtti szintek közelében marad, annak ellenére, hogy egyes országok, például az Egyesült Államok és az Egyesült Királyság azonnali korlátozásokat vezettek be az olajkereskedelemre. A

kereskedelmi forgalom némi átrendeződése már megtörtént, az Oroszországból az Európai Unióba és Észak-Amerikába irányuló alacsonyabb olajáramlásokat ellensúlyozza a más piacokra, nevezetesen Indiába, Kínába és Törökországba irányuló magasabb export. A nagy változások azonban még előttünk állnak: Oroszország 2022 szeptemberében napi 2,6 millió hordó olajat exportált az Európai Unióba, és e kivitel nagy része megszűnt, amikor 2022 decemberében életbe lépett az Oroszországból származó tengeri nyersolajimportra vonatkozó uniós tilalom, 2023 februárjában pedig az Oroszországból származó olajtermékekre vonatkozó tilalom lépett életbe. A válság közvetlen kiváltó oka Oroszország ukrajnai inváziója volt, de a piacokra nehezedő nyomás már 2022 februárja előtt is érzékelhető volt. A fő ok a 2020-as világjárvány okozta visszaesésből való gazdasági fellendülés gyorsasága volt, ez mindenféle ellátási láncot feszített, beleértve az üzemanyagellátást is. (International Energy Agency, 2022)

Az olajár növekedése hatással van a gazdasági növekedésre, mivel a bizonyítékok azt mutatják, hogy az energiafelhasználás és a GDP pozitívan korrelálnak egymással. Ezáltal a vállalatok nyersanyagokra fordított kiadásai emelkednek, ami növeli termelési költségeiket, továbbá növeli a kibocsátási árakat. Ezért az összesített kereslet csökkent a fogyasztók vásárlóerejének csökkenése miatt, ami kevesebb ösztönzést jelentett a beszállítók számára, hogy többet termeljenek, ezért az összesített kínálat is csökkent, a kínálat csökkenése pedig a gazdasági kibocsátás és a növekedési ráták csökkenéséhez vezetett. A fogyasztói kiadásokra is hatással volt, mivel a háztartások többet költöttek olajra és gázra a főzéshez és a fűtéshez. Ez azt eredményezte, hogy az adózás után kevesebb lett a háztartások rendelkezésre álló jövedelme, ami csökkentette a fogyasztói kiadásokat. Ez hatással volt a fogyasztói kiadásokra, mint a GDP egyik fő összetevőjére, ezáltal csökkentette a globális növekedési ütemet. (Balbaa et al ,2022)

Az instabil pénzügyi piac kockázatainak csökkentése érdekében a központi bank szakértőinek speciális válságellenes programokat kell kidolgozniuk, amelyeknek konkrét tevékenységi területeket kell tartalmazniuk a működés meghatározó szempontjainak optimalizálása érdekében, figyelembe véve a valós és a várható fejlődési mutatókat. A monetáris politika irányainak és a pénzügyi tér egészének működésének összhangban kell lennie a ciklikus mutatókkal, az integrálrendszer legsebezhetőbb összetevőinek megszüntetésével, különös tekintettel a világjárvány, és a további katonai akciók

gazdasági következményeire. Az üzemanyag- és energiaellátás feszült helyzete miatt az Európai Unió fő intézményeinek gyorsan támogatniuk kell az energiahatékonyság és az energiatakarékosság területeit, amelyeket az ENSZ 2021-es éghajlatváltozási konferenciáján alakítottak ki. Az ilyen intézkedéseknek kiegyensúlyozott árakat kell létrehozniuk, és javítaniuk kell a megújulóenergiaforrásokhoz és az alternatív fosszilis tüzelőanyagokhoz való hozzáférést. Szükség van továbbá a "zöld gazdaság" területeinek fejlesztésére is. (Nimani és Spahia, 2023)

A World Energy Outlook már régóta kiemeli a nemzetközi energiakereskedelem földrajzi, méretbeli és összetételbeli változásainak kilátásait, nevezetesen a fosszilis tüzelőanyagok importjának Ázsia felé történő eltolódását, a kritikus ásványi anyagok kereskedelmének növekvő jelentőségét, valamint a hidrogén és hidrogénalapú tüzelőanyagok kereskedelmének kialakulását. E változások némelyikét most Oroszország ukrajnai inváziója gyorsítja fel, ami az Oroszország és Európa közötti nagy és fontos interregionális energiakereskedelmi kapcsolat hirtelen megszakadásához vezetett. Ez a nemzetközi kereskedelem jelentős átrendeződését jelenti, ami elkerülhetetlenül kihatással lesz az energia geopolitikájára. (International Energy Agency, 2022)

Mivel az orosz-ukrán háború tovább eszkalálódik, számos európai ország elkezdett energiafüggetlenségre törekedni, és csökkenteni az orosz földgáztól való függőségét. A Gazprom, Oroszország saját gázvállalatának részvényindexe is csökkent a háború miatt. Oroszország fő exportörként a Gazprom gáz nagy részét Ukrajnán keresztül szállítják Európába csővezetéken. Az Ukrajna és Oroszország közötti feszültségek miatt a Gazpromnak sok problémával kell szembenéznie a gázszállításban. Az ukrán kormány többé nem engedélyezi a Gazpromnak, hogy a területén keresztül szállítson gázt, ami arra kényszerítette a Gazpromot, hogy más utakat keressen, és a szállítás költségeinek növekedéséhez vezetett. Ezenkívül a Gazprom politikai nyomással és az EU gazdasági szankcióival néz szembe, mivel az Oroszország és az EU közötti kapcsolatok is feszültté váltak. Ez megnehezítette a Gazprom számára, hogy termékeit az európai piacon értékesítse, és negatívan befolyásolta üzleti tevékenységét. A fogyasztóknak figyelemmel kell lenniük a politikai változásokra, és a növekvő gázárakra energiatakarékossággal, alternatív energiaforrások keresésével, az energiapazarlás csökkentésével és versenyképesebb szolgáltatók keresésével kell reagálniuk. (Bai, 2023)

Az európai államok többségében, köztük Németországban az agresszió folytatódásával magasabbak lesznek a megélhetési kiadások. Ez azt jelenti, hogy a vásárlók már most is kevesebb dolgot vásárolnak több pénzért. Az olaj, a gáz, és az élelmiszerárak tovább emelkednek a konfliktusok következtében. Ez megnöveli a megélhetési költségeket, mert a világítás, az autók és a jelzőhitelek levonása drasztikusan emelkedhet. Emellett érinti a feltörekvő országokat is, amelyek az energiaiimportra támaszkodnak. Bár a jövedelemszintek hasonlóak maradnak, a fejlődő országok nagyobb árat fognak fizetni az energiaiimportért, ami magasabb helyi üzemanyagárakat, magasabb élelmiszerárakat és az árubehozatal általános növekedését eredményezheti. A feltörekvő országokban ez magasabb inflációt és növekvő megélhetési költségeket eredményez. A magasabb globális infláció következhet a fejlett és a feltörekvő országok együttes hatásaiból. (Al-Saadi, 2023)

Az orosz-ukrán háború előtt a világ jelentősebb pénzügyi piacai szoros kapcsolatban álltak egymással. A nemzetközi pénzügyi rendszer és a globalizáció hatására ez a kapcsolat a nemzetközi kereskedelem, a befektetések és a tőkeáramlások révén valósult meg. A transznacionális vállalatok és pénzintézetek különböző pénzügyi piacokon működnek és fektetnek be, valamint mozgatnak tőkét közöttük. Először is a konfliktus gazdasági és befektetési instabilitáshoz, volatilitáshoz vezetett a globális pénzügyi piacokon. Például amikor a konfliktus eszkalálódott, az orosz rubel meredeken leértékelődött, és sok befektető a kockázat elkerülése érdekében inkább a dollárba, az aranyba és más biztonságos eszközökbe helyezte át pénzeszközeit. Másodszor, a konfliktus hatással volt a régió gazdasági növekedésére. Ukrajna fontos gazdasági szereplője Európának, Oroszország pedig a világ második legnagyobb olaj- és gáztermelője volt 2022-ig. Ennek következtében a konfliktus gazdasági recesszióhoz vezetett a régióban, ami viszont hatással volt a globális gazdasági növekedésre. Emellett a konfliktus befolyásolta a beruházásokat a régióban, ami viszont hatott a globális beruházási környezetre. A befektetési kockázatokat illetően a befektetők elálltak egyes befektetési tervektől, ami hatással volt a régió gazdasági növekedésére. (Bai, 2023)

Az olaj- és gázvagyon néhány állami tulajdonú vállalat kezében összpontosult, a magán- vagy félmagánszereplők - hazai és nemzetközi - kárára, akik 2000 óta az orosz olaj- és gázipari növekedés nagy részét hajtották. A Rosznyeft, ami az orosz olajipar vezetője és a világ legnagyobb tőzsdén jegyzett olajipari vállalata. A vállalat fő tevékenységei közé tartozik a szénhidrogén-kutatás és feltárás, a kőolaj, a földgáz és a gázkondenzátum kitermelése, a tengeri mezőfejlesztési projektek megvalósítása, valamint a kőolaj finomítása, a földgáz és a finomított termékek értékesítése Oroszországban, illetve külföldön. 2022-re bejelentették a beruházások növelését, de ez most már korántsem biztos. A kulcsfontosságú európai piacok elvesztése mellett az Európai Unió és az Egyesült Államok által bevezetett szankciók most lényegesen szigorúbbak, mint 2014-ben. A szankciók széleskörűen korlátozzák a nemzetközi vállalatok oroszországi beruházási képességét, az orosz vállalatok nemzetközi finanszírozási lehetőségeit, valamint a nyugati technológiához való orosz hozzáférést. Oroszország a korábbi korlátozásokat egy importhelyettesítési programmal próbálta megkerülni, amely csak részben volt hatékony. Az orosz olajtermelés egyre nagyobb hányada új kitermelési területekről származik, beleértve a kelet-szibériai, sarkvidéki és tengeri projekteket, valamint más, nehezen kitermelhető erőforrásokat. E fejlesztések időzítésével és költségeivel kapcsolatos kockázatok súlyosbodtak, és ezeket felerősíti a nyugati vállalatok, technológiák és egyes szolgáltatók hiánya. Az ukrajnai inváziót megelőzően Oroszország azt tervezte, hogy a cseppfolyósított földgáz segítségével diverzifikálja az Európától távolabbra irányuló exportáramlásokat, és 2035-ig évi 170-200 milliárd köbméter cseppfolyósított földgázt kíván exportálni, a jelenlegi mintegy 40 milliárd köbméterről. Most úgy tűnik, hogy ez nemzetközi partnerek és technológiák nélkül távoli kilátás, különösen a cseppfolyósítás terén. (International Energy Agency, 2022)

3. AZ OROSZ-UKRÁN KONFLIKTUS ÁTTEKINTÉSE

2022. február 24-én a világ szemtanúja volt Oroszország ukrajnai inváziójának, és a két szomszédos ország között háború tört ki. Az esemény sokkolta a világot, hírértéke volt, és nagy visszhangot keltett az egész világon. Ukrajna és Oroszország történelmét a nyugtalan együttélés, a geopolitikai konfrontáció, valamint a történelmi és kulturális rivalizálás jellemzi. Demográfiai szempontból mindkét állam szláv etnikumú népességen alapul - bár hosszú távon jelentősen eltérő történelmi pályán -, és mindkettő az 1991-ben felbomlott Szovjetunió tagja volt. A következő években Ukrajnát politikailag megosztotta a nyugatbarát és az oroszbarát geopolitikai orientáció, amelyet politikai szinten a rivális erők és a rivalizáló jelöltek képviseltek. Előbb a nyugatbarát politikai erők győztek, majd próbáltak csatlakozni emiatt az EU-hoz, de az sikertelen volt mert visszalépett a politikus, akinek alá kellett volna írnia a papírt orosz nyomásgyakorlás miatt. Ezért az Euro-Maidan tüntetéssorozat elkezdődött, aminek célja az volt, hogy Ukrajna csatlakozzon az EU-hoz. Ennek következtében, valamint a korszak általános geopolitikai helyzete meggyőzte az orosz tisztviselőket, hogy fokozzák az Ukrajnával szembeni agressziót és revizionizmust, hogy megőrizték jogos nemzeti érdekeiket. (Holecz, 2018)

Az orosz-ukrán konfliktus már 2014-ben elkezdődött, amikor Oroszország megszállta az ukrán területeket és annektálta a Krímet. Az oroszok által támogatott kelet-ukrajnai szakadároknak pedig sikerült ellenőrzésük alá vonniuk Ukrajna délkeleti, donbászi régiójának jelentős részét, ami a Donyecki és a Luhanszki régiók népszerű elnevezése. A keleti régiókban az oroszbarát szakadárok és az orosz csapatok a Donyecki Népköztársaság és a Luhanszki Népköztársaság szakadár régióinak létrehozásával megpróbáltak, de facto területi uralmat létrehozni, amelyet ürügyként használhattak fel a jövőbeli akciókhoz, ahogy ez 2022-ben is történt. Ebben az időszakban és egészen a 2022-es invázióig Oroszország hivatalosan tagadta a szakadár régiókban való részvételét, megpróbálva fenntartani ezzel a legitim hatalom látszatát. Az invázió és az ezzel járó zavargások jelentős hatást gyakorolnak az élelmiszer- és ásványi anyagellátásra, valamint az energiaellátásra nem csak az érintett országokban, hanem a globális piacokon is. Az energiaárak emelkedése, és az ellátási láncok megszakadása jelentős kihívást jelent a fogyasztóknak, valamint a vállalkozásoknak, amelyek függenek ezektől a forrásoktól. Az érintett országok exportjának korlátozása és az ellátási láncok megszakítása a globális

gazdaság szempontjából is problémát okozhat, különösen azokban az országokban, amelyek szintén függenek az érintett régiók által termelt és exportált termékektől. (Kotoulas és Pusztai, 2022)

A háború több csatornán keresztül mindenre kiterjedő hatásokat eredményezett, beleértve az árupiacokat, a kereskedelmet, a pénzügyi áramlásokat, a lakóhelyüket elhagyni kényszerült embereket és a piaci bizalmat. A háborúnak súlyos hatása van Oroszország demográfiai helyzetére, a már amúgy is alacsony születési ráta mellett a kivándorlások tovább csökkentik Oroszország népességét. Megváltoztatja etnikai összetételét is a soknemzetiségű államban. Ezek az összetevők együttesen komoly fenyegetést jelentenek Oroszország népességének és kulturális sokszínűségének jövője szempontjából. A környező régióban a menekültek nagy hulláma nyomást gyakorol az alapvető szolgáltatásokra. Az orosz gazdaságot ért károk számos szomszédos országba irányuló pénzáttalásokat nehezített meg. A regionális ellátási láncok és pénzügyi hálózatok megzavarása, valamint a befektetők fokozott kockázati megítélése gyengítette a regionális növekedést. (Guénette et al, 2022)

A háború jelentősen rontotta a rövid távú globális gazdasági kilátásokat. A kezdeti világgazdasági hatás elsősorban az árupiacokon keresztül érvényesült. Az Oroszország és Ukrajna által szállított nyersanyagok, köztük az energia, a búza, a műtrágya és egyes fémek árai meredeken emelkedtek. Oroszország és Ukrajna között kialakult helyzet nem csak a két ország, hanem Európa, és a világ számos más országaira is hatást gyakorol. Ennek következményeként Ukrajnában népesség, és ezzel együtt munkaerő kivándorlás bontakozott ki, ami hatással van Ukrajna exportteljesítményére is. Ez túlnyomórészt a mezőgazdaságban mutatkozik meg, hatást gyakorolva a gabonafélék ármozgására, ugyanis Ukrajna a mezőgazdasági termékek egyik legnagyobb exportőre. Továbbá az energiahordozók árutőzsdéjén is tapasztalhattunk árváltozásokat, ugyanis Oroszország a globális kereskedelemben főleg nyersanyagok és energiaforrások exportálásával tölt be fontos szerepet. (Braun, 2022)

4. KERESKEDELMİ KAPCSOLATOK

Manapság, a 21. században nagyon kevés olyan állam létezik, amely a külkereskedelmi partnereitől elszigetelten, izoláltan próbálja fenntartani a gazdaságát. A globalizáció általt kialakult kereskedelmi viszonyok az orosz-ukrán háború kirobbanása óta megváltoztak, csökkent a legtöbb ország áruforgalma Oroszországgal. Többek között az USA, de az Európai Unió is radikálisan csökkentette áruforgalmát. Az EU az energiaszükséglet pótlására, importálására egy idő- és pénzigényesebb missziót választott.

4.1. Oroszország és az Európai Unió kereskedelmi kapcsolata a háborúig

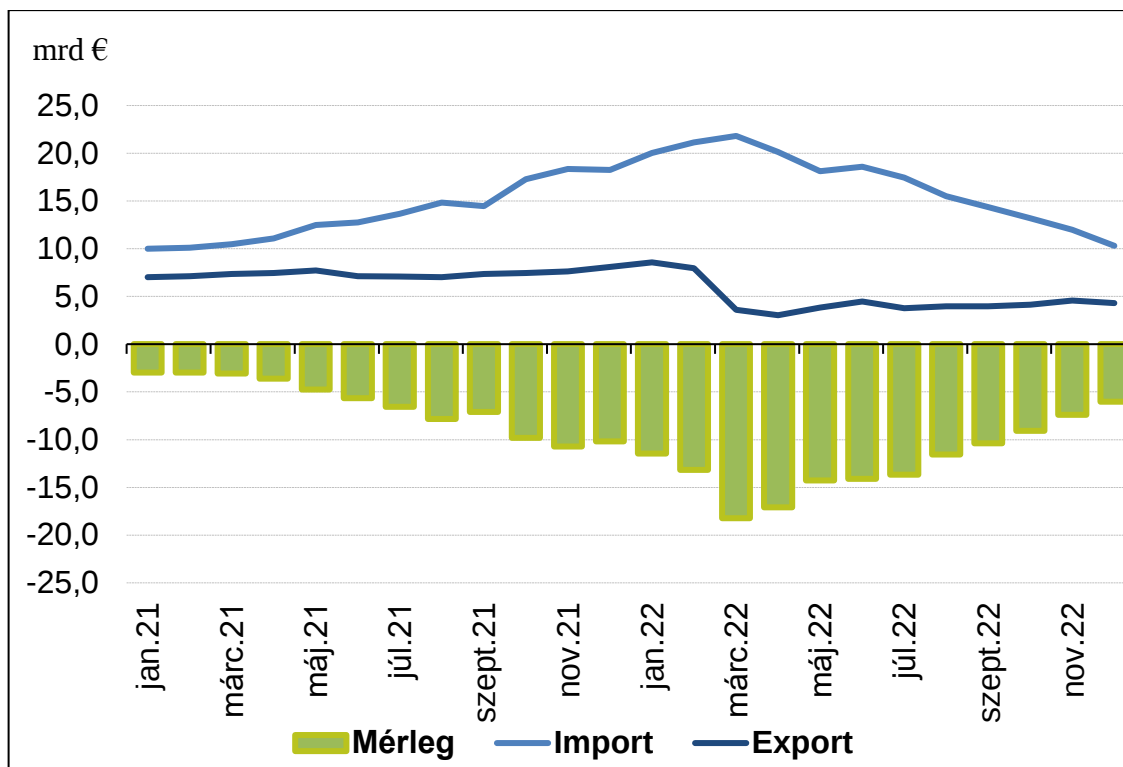
Az EU–orosz kapcsolat kialakulásával gazdasági, társadalmi változások terén Oroszországnak jelentett nagyobb hasznot. Az orosz gazdasági nyitás, és ebből eredő külkereskedelem, illetve tőkeáramlás mértéke pozitív hatással volt erre a kapcsolatra. Az orosz GDP az EU-val folytatott külkereskedelem során 2,8%-ról 15,4%-ra nőtt 1992 és 2010 között. (Deák, 2014)

A GDP (bruttó hazai termék) a termékek és szolgáltatások teljes értéke, amelyet megtermeltek egy országban adott évben. E számot a különféle termékek, és szolgáltatások, vagyis minden, amit az országban előállítottak pénzbeni összegzésével kapjuk meg. A GDP legfontosabb célja, hogy az adott gazdaság általános teljesítményét ezzel mérik. (Horváth, 2015)

Az Európai Unió és Oroszország közötti kereskedelmi kapcsolatok jellemzően az elmúlt másfél évtized során az előző évtizedekben tapasztalt mintákat követték. Az EU 2022-ig Oroszország legfontosabb kereskedelmi partnere volt, és a két fél közötti kereskedelmi forgalom nagyjából felét adta Oroszország az összes kereskedelmi forgalmából. Oroszország főként nyersanyagokat és energiahordozókat exportált (nyersolaj, földgáz), míg az EU gépeket, járműveket, kisebb részben fogyasztási javakat és élelmiszer termékeket exportált Oroszországnak. Ez a kereskedelmi kapcsolat aszimmetrikus, ugyanis az EU gazdasági mérete sokkal nagyobb jelentőséggel bír Oroszország számára, mint fordítva. (Deák, 2014)

2021-ben az EU és Oroszország közötti teljes áruforgalom 257,5 milliárd eurót tett ki. Ebből az EU importja 158,5 milliárd euró volt. Az EU exportja 2021-ben összesen 99,0 milliárd euró volt, ahogyan ezt az alábbi ábra mutatja. (europa.eu, 2023)

Az 1. ábrán jól látható, hogy az Európai Unió és Oroszország kereskedelmi kapcsolatában nagy szerepet játszik az orosz-ukrán háború, ugyanis a háború kezdetéig az Unió behozatala szinte folyamatosan növekszik, 2022. márciusáig, amikor eléri csúcspontját 21,8 milliárd eurónál. Majd innentől szinte folyamatosan csökkenésnek indult. Az EU exportjánál is érezhető ez a jelenség, azonban 2022 februárjáig stagnált, majd csökkenni kezdett, így a február és április közötti időszakban 5 milliárd euróval kevesebb forgalom zajlott le a két ország között. Ami még megfigyelhető, hogy 2022 decemberére az import mértéke közel azonos lett a 2021 januári adatokhoz képest a 10 és 10,3 milliárd eurós forgalom lebonyolításával, míg export terén ezek az értékek 2022 decemberében 4,3 milliárd euro, valamint 2021 januárjában 7 milliárd eurót jelentettek. További érdekes jelenségnek minősül az, hogy a háború februári kitörésével az EU számos import és export termékekre korlátozásokat vezetett be. Ennek következtében az import Oroszországból 2022 február és decembere között 51%-kal csökkent. Az export helyzetében ezek az értékek hasonlóképp alakulnak: 2022 februárjában 8 milliárd euró míg decemberében 4,3 milliárd euró volt. Ez 46%-os csökkenést jelent ez időintervallum alatt. Ezzel együtt 2022 december végén a hiány is lecsökkent 6 milliárd euróra.

1. ábra: EU és Oroszország kereskedelmi kapcsolata 2021-2022 között

forrás: Europa.eu alapján saját szerkesztés, 2023.

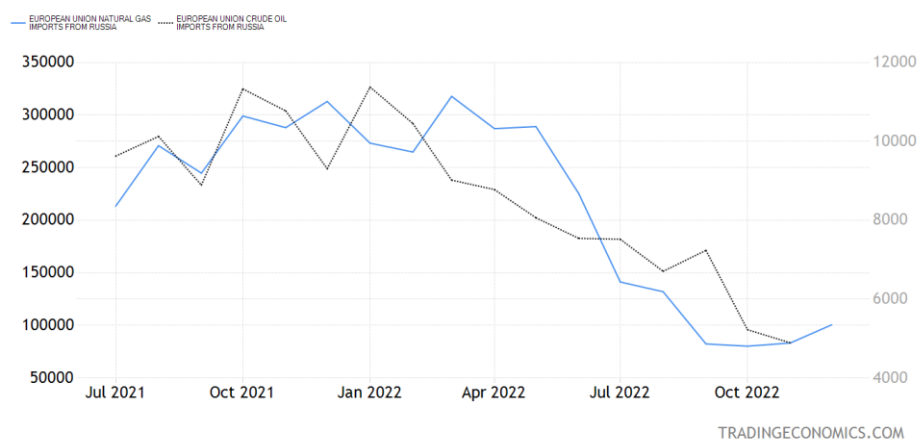
Az ilyen mértékű kereskedelmi kapcsolat eltávolodása, negatív hatással van mind Oroszországra, mind az Unióra. Az EU-nak így alternatívát kellett keresnie, ugyanis ami import kiesett Oroszországból, azt pótolnia kellett máshonnan. Földgáz tekintetében a cseppfolyósított gáz importjának a megoldása, az LNG technológia jelentett megoldást. Azonban ez költségét tekintve magasabb, mint a vezetéken Oroszországból behozott földgáz. Oroszországnak a kieső exportját kell helyettesítenie, amit többnyire Ázsiában tud lebonyolítani. (oeconomus, 2022)

A kétoldalú kereskedelmi kapcsolatokban mindig is nagy volt az orosz pozitív egyenleg, amit a fizetési mérlegben a szolgáltatások és tőkeforgalom egyenlege mérsékelte. Ezen jellemzők alapján a bilaterális reláció meglehetősen statikus képet nyújt. Azonban az évtized két fontos trendje nagy hatással volt erre a helyzetre: olajpiaci árrobbanás, és a BRIC-országok, s egyben Oroszország gazdasági növekedése. A BRIC kifejezés egy mozaikszó, amely a gyorsan fejlődő Brazília, Oroszország, India, és Kína megnevezésére utalnak. A kölcsönös kapcsolatnál nagyobb mértékben alakult át a két fél

külkereskedelmének egésze, gazdasági helyzetük módosult. Ezek a trendek azonban alapvetően átalakították az EU és Oroszország gazdasági kapcsolatait, és további változásokra lehet számítani a következő évtizedben. Új trendek és kihívások fognak felmerülni, amelyek hatással lesznek az EU és Oroszország kapcsolatának egészére, és ennek megítélése is megváltozik. (Deák, 2014)

2022 elején a háború kitörését követő két hónapban azonban Oroszország jelentősen megnövelte bevételét, ugyanis hiába csökkent volumenében az export, amit az alábbi ábra szemléltet, az árak növekedése miatt csaknem megduplázta az Uniónak az eladott fosszilis tüzelőanyagokból származó bevételeit. (Stubnya, 2022)

A 2. ábrán látható az Európai Unió nyersolaj- és földgázbehozatalának grafikonja, amelyen észrevehető, hogy a háború kitörése után jelentősen lecsökkentette importját az Unió. Ezzel együtt Oroszországnak az olaj- és gázexport csökkenésével kellett számolnia. Az ábra kék színű folytonos vonala mutatja a földgázimport mértékét, aminek értéke Terajoule-ban (TJ) mutatkozik meg az ábra bal oldalán. A fekete színnel jelölt pontsorok mutatják a nyersolaj behozatalát tonnában, értéke a grafikon jobb oldalán látható. A behozott nyersolaj legnagyobb mennyisége 2022 januárjában volt, 11374 tonnával, míg decemberben ez az érték 57%-kal kevesebb, azaz 4891 tonna volt. 2022 elején a háború kitörését követő 2 hónapban azonban Oroszország jelentősen megnövelte bevételét, ugyanis hiába csökkent volumenében az export, az árak növekedése miatt csaknem megduplázta az Uniónak az eladott fosszilis tüzelőanyagokból származó bevételeit.

2. ábra: Európai Unió nyersolaj- és földgáz importja Oroszországból 2021-2022
Forrás: tradingeconomics.com, 2023.

4.2. Németország helyzete a háború előtt és alatt

Németország energiaimportfüggősége 2022-ig nagy mértékű volt. 2020-ban a német földgáz 55, a kőszén 45, valamint a kőolaj 34 százalékát orosz források szolgáltatták. Fogyasztás szempontjából 2021-es adatok alapján az elsődleges energiafelhasználás 31,6 százalékát kőolaj, 26,6 százalékát pedig földgáz fedezte. Oroszország 2014-es Krím-félsziget annektálása óta körülbelül 170 milliárdnyi euró bevételre tett szert csak a németországi energiahordozó exportból. Ez 2021-ben úgy alakult, hogy Németország 31,3 milliárd dolláros exportot ért el. A legfontosabb termékek amelyeket Oroszországba exportált a csomagolt gyógyszerek voltak összesen (2,39 milliárd dollár), a személygépkocsik (2,17 milliárd dollár), a gépjárművek, illetve az ezekhez tartozó alkatrészek és tartozékok (1,35 milliárd dollár). Ezzel az értékkel elmondható, hogy Németország exportja éves szinten 6,22%-kal növekedett átlagosan 1995-től 2021-ig. (oec.world, 2023)

Németországban a tervek szerint 2022 év végéig kivezetik az összes nukleáris energiát, és a szénműveket is 2030-ig ki kívánják vezetni. Azonban a földgázra mint "áthidaló technológiára" építik az energiamixet, amely akár nukleáris, akár kőszén, de a jövőben főként megújuló energiaforrásokra fog támaszkodni. Itt lett volna nagy szerepe az orosz földgáznak, azonban a háború kitörése megváltoztatta ezt a tervet olyannyira, hogy Németország csökkentette az orosz függőséget, a források diverzifikációja volt az elsődleges cél. A Leopoldina, amely a Német Természettudományos Akadémia, 2022. márciusi állásfoglalása szerint, az orosz energiabehozatalának helyettesítése megvalósítható, azonban az ellátásbiztonság érdekében kiemelten fontos a források diverzifikálása. (Molnár, 2022)

Németország költségeinek csökkentése egy komplex kormányzati intézkedéscsomaggal oldható meg. Példának okául a szénművek kivezetési idejének eltolására lenne szükség. Dr. Robert Habeck 2021. december 8. óta a gazdasági ügyek és klímavédelemért felelős szövetségi miniszter Németországban, aki már célzott a közvélemény idejében történő nyomosítása érdekében. Ennek tudatában elmondható, hogy az ellátás a fő prioritás, akár a környezetvédelemmel szemben is. A megújuló energiaforrásokban levő potenciál kiaknázása, valamint a hidrogénenergia és az LNG (liquified

natural gas - cseppfolyósított földgáz) technológiák kiépítésének gyorsítása a cél közép- és hosszútávon. A cseppfolyósított földgáz esetében a német kormány két LNG-terminál építését is bejelentette, Brunsbüttelben és Wilhelmshavenben, ezek 2025 körül lehetnek üzemképesek. Az LNG alkalmazásánál a földgázt $-161\text{ }^{\circ}\text{C}$ -ra hűtik le, majd megfelelő terminálokon visszagázosítják. 3000 km távolságon felül már jobban megéri a cseppfolyósítás, mint a vezetékek kiépítése. A földgáz importfüggőség csökkentése érdekében 2022. március 20-án „hosszú távú energiapartnerségi” megállapodást kötött a gazdasági miniszter Dohában. Tehát egyik energiaimport forrása Németországnak Katar lesz, ahonnan több LNG fog érkezni, azonban ellenszolgáltatásként a német cégek a megújuló energiaforrások kiépítésének fejlődését segítik elő Katarban. Ezt megelőzően is volt több üzleti úton a miniszter, aminek a célja az energiaellátás diverzifikálása volt. Ilyen város volt például Washington, illetve Abu-Dzabi. (Molnár, 2022)

2005-ben Németország a földgáz importjának 41%-át Oroszországból szerezte be. 2022-ben ez az érték 55% volt. Ezt az értéket befolyásolta az Északi Áramlat 1 gázvezeték megépítése. Azonban a háború kitörése óta a Németország és Oroszország együttműködésének meghatározó, ugyan kritizált eleméből nem maradt más, mint 1200 kilométernyi használaton kívüli gázvezeték a Balti-tenger fenekén. (MTI, 2022)

Az aktuális német döntéshozók elszántak abban, hogy szélesebb körű diverzifikációval és az orosz energiafüggőség csökkentésével biztosítsák az ország energiaellátásának stabilitását. Ezt a német közvélemény is támogatja, ahogy azt a 2022. március 11-én közzétett ZDF felmérése is mutatja, amely szerint az emberek 55 százaléka voksolt amellett, hogy Németország teljesen szakítsa meg kereskedelmi viszonyát kőolaj és földgáz tekintetében Oroszországgal, még ha az ellátásbiztonságot érintené is. Továbbá 2021-es adatok alapján kimutatható, hogy az EU-ban a legtöbbet a német háztartások fizetik villamosenergiaért, illetve a földgázfelhasználás értéke sem elhanyagolható. (Molnár, 2022)

Az alábbi ábra (3. ábra) szemlélteti, hogy miként is alakultak a két legfontosabb erőforrás importadatai Oroszországból Németországba, a közelmúltban. Látható tehát, hogy a háború kitörése után a gazdasági szankciók hatására Németország mind a nyersolaj, mind a földgáz importálását nagymértékben csökkentette Oroszországból 2022 év végére, és

ezt a tendenciát azóta is tartja. Az ábrán negyedéves adatok láthatóak, a bal oldalon szereplő értékek mutatják a földgáz értékeit terajoule-ban (TJ), míg jobb oldalt a nyersolaj értékeit ábrázolja ezer tonnában. 2022 októbere óta a földgáz behozatali értéke 0 terajoule, míg egy évvel korábban közel 200000 terajoule volt, tehát egy év alatt Németország teljesen megszakította földgázbehozatalát Oroszországból. A nyersolaj importértéke 2022 januárjában tetőzött 2,821 millió tonna magasságában, ami 2023 januárjára 3500 tonnára csökkent. Ezzel a jelentős csökkenéssel tulajdonképpen 99,8%-os változást ért el a német gazdaság.

3. ábra: Németország nyersolaj- és földgáz importja Oroszországból 2021-2022

Forrás: tradingeconomics.com, 2023.

4.3. Magyarország-Oroszország kereskedelmi kapcsolata

Magyarország kormánya az egyik legfontosabb nemzetközi partnerként tekint Oroszországra, és a magyar-orosz kapcsolatrendszer fókuszában a kölcsönös gazdasági együttműködés áll. Az energetika mellett a magas szintű találkozók kiemelt témája a projektalapú üzleti együttműködés. Elsősorban a mezőgazdaság, élelmiszer és gyógyszeripar dominál, de jelentős mértékű ágazatok továbbá a járműgyártás, illetve a bank- és pénzügyi szféra. Magyarország és Oroszország között a legfontosabb gazdasági kapcsolat az energiaellátás, olaj- és gázszállítás behozatala Magyarországra. Ezek elengedhetetlenek az ország biztonságos működéséhez. Ilyen téren Magyarország nagyobb mértékben függ az orosz energiahordozóktól. (moszkva.mfa.gov.hu, é.n.)

2021-ben Oroszország 3,87 milliárd dollárt exportált Magyarországra. A fő exportált termékek a kőolaj (1,63 milliárd dollár), az autógáz, vagyis LPG (Liquefied Petroleum Gas) (1,6 milliárd dollár), és a szintetikus gumi (91,9 millió dollár). Magyarország 2021-ben 2,06 milliárd dollár értékben exportált Oroszországba. A legfontosabb exportált termékek a csomagolt gyógyszerek (208 millió dollár), az autók (164 millió dollár) és a WC-papír (104 millió dollár) voltak.). Az elmúlt 26 év során Oroszország Magyarországra irányuló exportja éves szinten 3,63%-kal nőtt, az 1995-ös 1,53 milliárd dollárról 2021-re 3,87 milliárd dollárra. Ugyanakkor Magyarország Oroszországba irányuló exportja éves szinten 3,69%-kal nőtt, az 1995-ös 803 millió dollárról 2021-re 2,06 milliárd dollárra. (oec.world,)

Az ENSZ nemzetközi kereskedelmi adatbázisa, a COMTRADE szerint Magyarország Oroszországból származó importja 2022-ben 9,64 milliárd dollárt tett ki. Magyarország Oroszországba irányuló exportja 2022-ben 1,39 milliárd dollár volt. (tradingeconomics.com, 2023) Tehát a szankciók hatására Magyarország exportja csökkent Oroszország felé. Az Oroszországból származó import pedig körülbelül 2,5-szeresére növekedett, ugyanis Magyarország mentességet élvez az olajembargó alól.

Magyarország exportjának közel 50%-át a feldolgozott termékek (vegyi áruk) teszik ki, továbbá közel 40%-os részesedéssel a másik legjelentősebb termékcsoporthoz a gépek és szállítóeszközök. A 2014-es élelmiszerembargó nagy hatással volt a kiviteli arányra, de az élelmiszer és élő állatok kereskedelme tovább növekedett. Így az élő állat, vetőmag,

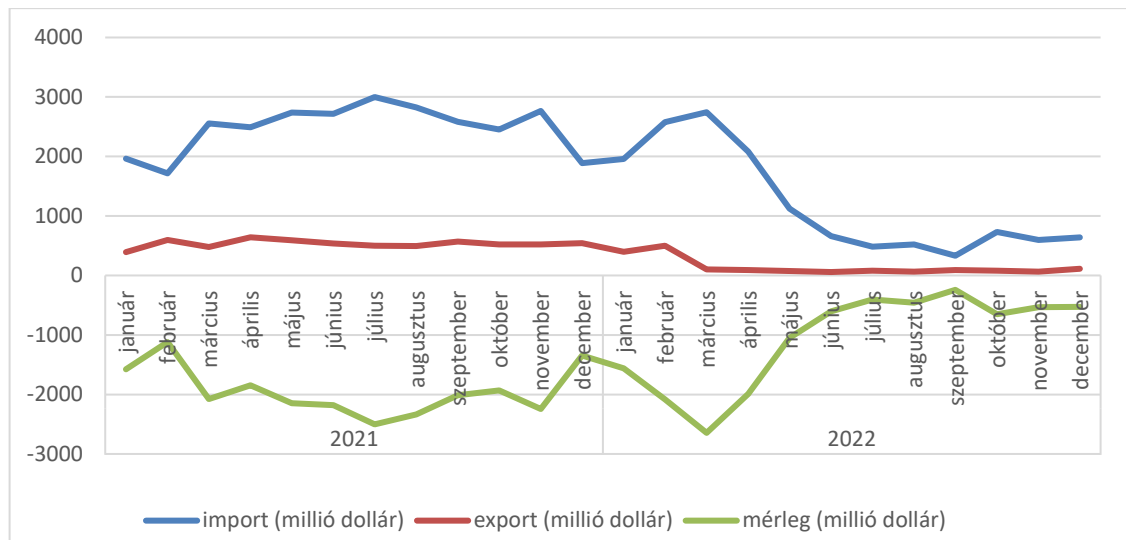
állati takarmány és zöldség-gyümölcs a legjelentősebb kivitelre szánt áruk. (moszkva.mfa.gov.hu, é.n.)

4.4. USA-Oroszország gazdasági helyzete

Az amerikai-orosz kapcsolatok a hidegháború óta a mélyponton vannak. A két ország között szinte minden magas szintű párbeszédet felfüggesztettek. Semmi jel nem utal arra, hogy a kapcsolat a közeljövőben javulni fog. (Sokolsky és Rumer, 2020)

2021-ben Oroszország 27,4 milliárd dollárt exportált az Egyesült Államokba, amit a 4. ábra szemléltet. A fő termékek, amelyeket az Egyesült Államokba exportált, a finomított kőolaj (13,2 milliárd dollár), a nyersolaj (3,77 milliárd dollár) és a platina (2,4 milliárd dollár). 2021-ben az Egyesült Államok 7,05 milliárd dollárt exportált Oroszországba. Az Egyesült Államok által Oroszországba exportált legfontosabb termékek a következők voltak: Személygépkocsik (799-millió dollár), Gázturbinák (605-millió dollár), valamint Gépjárművek, és az ezekhez tartozó alkatrészek (443-millió dollár). Az elmúlt 26 év során az Egyesült Államok Oroszországba irányuló exportja éves szinten 3,68%-kal nőtt átlagosan. Vagyis az 1995-ös 2, 75 milliárd dollárról 2021-re 7, 05 milliárd dollárra emelkedett az USA export. Ugyanez idő alatt azonban Oroszország Egyesült Államokba irányuló exportja éves szinten 7,74%-kal nőtt átlagosan, vagyis 1995. évi 3,94 milliárd dollárról 2021-re 27,4 milliárd dollárra emelkedett. (oec.world, 2023)

A 4. ábrán az Amerikai Egyesült Államok és Oroszország kereskedelmi kapcsolata látható egészen 2021 januárjától 2022 decemberéig. A háború hatására az USA szintén csökkenteni kívánta a kereskedelmi forgalmát Oroszországgal, ami 2022 márciusától vehető észre. 2022 februárjában az import mértéke 2746,3 millió dollár volt, 2022 decemberére 638,4 millió dollárra csökkent, ami 76,8%-os, tehát igen jelentős csökkenést jelent. Export terén ez úgy mutatkozott meg, hogy 2022 februárjában 497,5 millió dollár volt a kivitel Oroszországba, míg 2022 decemberére 112,8 millió dollár lett. Ez 77,3%-os csökkenést jelent. Elmondható, hogy mind az import, mind az export terén az USA közel azonos mértékben csökkentette igényeit Oroszországgal kapcsolatban.

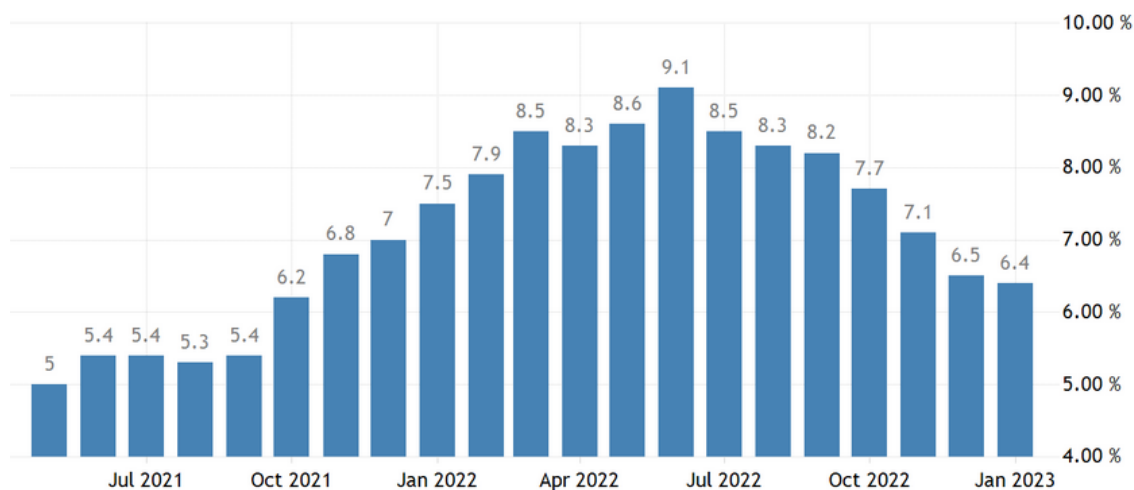

4. ábra: USA és Oroszország kereskedelmi kapcsolata 2021-2022

forrás: saját szerkesztés statista.com alapján, 2023

Az Egyesült Államok Oroszországgal és Ukrajnával folytatott kereskedelme minimális, de a háború tovább növeli az amúgy is magas inflációt és lassítja a fogyasztói kiadások növekedését. Még az ukrajnai orosz invázió előtt a nyersanyagárak világszerte emelkedtek, ami négy tényezőnek köszönhető: az ellátási lánc megszakadásának, a kedvezőtlen időjárási eseményeknek, a koronavírus világjárvány újabb hullámainak és a globális kereslet helyreállításának. (eiu.com, 2022)

Az 5. ábrán megfigyelhető, hogy az amerikai infláció a háború hatására több éves csúcsra emelkedett. Februárban 7,9% volt éves szinten, de csúcspontját júniusban érte el 9,1%-on, ami azóta csökkenésnek indult. Az amerikai infláció 2022 időszakának közepén tartotta közel 8%-os éves szintjét.

5. ábra: USA inflációs rátája
forrás: tradingeconomics.com, 2023

Ez a fogyasztói kiadásokat és a reál-GDP növekedését fogja terhelni. Ennek eredményeképpen a 2022-es évre vonatkozó amerikai reál-GDP-növekedési előrejelzéseket 3,4%-ról 3%-ra mérsékeltek. Ez az előrejelzés azonban részben volt helyes, ugyanis a várt értéknél lassabb növekedés következett be, 2,1%-os növekedés volt 2021-hez képest. (bea.gov, 2023)

Az európai országok az USA-hoz fordulnak, hogy segítsenek betölteni az energiahézagokat, mivel alternatív olaj- és gázszállítókat keresnek, hogy korlátozzák az orosz energiaiimportot. Az USA egyedül nem lesz képes betölteni a jelenlegi hiányt, amelyet az orosz energiaiimportról való várható elmozdulás okoz, de az ország így is növelni fogja a hazai termelést, és a jelenleginél is nagyobb globális energiaexportórré válik (az USA már most is a világ negyedik legnagyobb nyersolaj- és második legnagyobb földgázexportőre). A növekvő helyi és nemzetközi kereslet kielégítése érdekében az USA-nak fel kell gyorsítania a termelés növelésére irányuló, már meglévő terveit, különösen az LNG-ágazatban. Becslések szerint 2022 végére az USA rendelkezik majd a világ legnagyobb LNG-exportkapacitásával, és 2023-ban az exportvolumenek tekintetében megelőzi Katart és Ausztráliát, megszilárdítva ezzel jelentős energiaexportórként való hírnevét. (eiu.com, 2022)

Az előrejelzés beigazolódott, miszerint az Egyesült Államok minden más országot megelőzve a világ vezető LNG-exportőre 2023 első felében, az amerikai Energiainformációs Hivatal (EIA) szerint, a CEDIGAZ adataira hivatkozva. A CEDIGAZ a gázipar és az energiaágazat fejlődését nyomon követve a megújuló gázzal és hidrogénnel kapcsolatos adatbázisokat is készít. Az 1961-ben alapított CEDIGAZ valószínűleg a legrégebbi globális, alapvető földgázadatok szolgáltatója, és adatbázisai a piacon a legrégebbi múltra tekintenek vissza. (cedigaz.org)

5. A GAZDASÁGI SZANKCIÓK HATÁSAI

Az Európai Unió országai felháborodva Oroszország 2022 februárjában végrehajtott teljes körű ukrajnai invázióján, az Egyesült Államokkal, az Egyesült Királysággal, Kanadával, Ausztráliával és Japánnal szorosan együttműködve szigorú szankciókat fogadtak el. Az elfogadott uniós szankciócsomagok gyors egymásutánja az orosz gazdaság kulcsfontosságú ágazatai és a politikai elit ellen irányuló, példátlan intézkedéscsomagot eredményezett. Az Oroszországgal szemben bevezetett szankciók példátlan mértékű és hatályú jellege új kihívások elé állította a végrehajtást, különösen az EU számára. A tagállamok és az uniós intézmények megújították az arra irányuló erőfeszítéseiket, hogy az összehangolás valóban globális legyen, és hogy a kijátszás megakadályozása érdekében bezárják a kiskapukat. 2022 novemberében a "korlátozó intézkedések" (szankciók) megsértése felkerült a Szerződésekben szereplő "uniós bűncselekmények" listájára. A kihívások ellenére az elemzők úgy vélik, hogy a szankciók már eddig is három fontos célt értek el: erős jelzést küldtek a Kremlnek a nyugati elszántságról és egységről, tartósan lerontották Oroszország katonai képességeit, és hosszú távú következményekkel fojtogatják gazdaságát és energiaszektorát. (europarl.europa.eu, 2023)

A Krím 2014-es illegális orosz annektálása óta az Európai Parlament a szigorú szankciók hangos szószólója. A Parlament egyértelműen elítélte Oroszország Ukrajnával szembeni indokolatlan agresszióját, és azóta szélesebb körű és jobban kikényszerített szankciókat követel, beleértve egy másodlagos szankciós mechanizmust, valamint az EU által befagyasztott orosz vagyonok elkobzását, hogy azokból fizethessék Ukrajna újjáépítését. 2022. november 23-án a Parlament határozatot fogadott el, amelyben Oroszországot a terrorizmus állami támogatójaként ismerte el. (europarl.europa.eu, 2023)

A háború elején széleskörű egyetértés volt, hogy az új szankciók tönkreteszhetik az orosz gazdaságot. A háború kezdete óta, 2022 februárjától a szankciók számos gazdasági kihívást jelentettek Oroszországban. Oroszország pénzügyi szektorának több százmilliárd dolláros veszteségekkel kellett szembenéznie, továbbá az orosz hadseregnek nehézségei voltak a háborús erőfeszítéseikhez szükséges kulcsfontosságú alkatrészek beszerzésével, ezért számos orosz gyár felfüggesztette a termelést, mert nem jutnak

külföldi gyártású alkatrészekhez. Illetve számos érintett vállalat részmunkaidőben alkalmazza munkavállalóit vagy szabadságra küldi alkalmazottait. Ugyanakkor amerikai és nemzetközi vállalatok százai léptek ki az orosz piacról, továbbá az orosz olajat a piaci árak alatt adják el. (congress.gov,2022)

Az amerikai kormány többek között megtagadott minden amerikai exportot és az exportigazgatási rendeletek hatálya alá tartozó termékek transzferét Oroszország és Fehéroroszország katonai célú vagy végfelhasználói számára. Továbbá célzottan ezeket a végfelhasználókat vette célba azáltal, hogy felvette őket a Kereskedelmi Minisztérium Entitáslistájára, ami gyakorlatilag elzárta ezeket a végfelhasználókat az exportigazgatási rendeletek hatálya alá tartozó legtöbb terméktől. Megtagadta az olajfinomításhoz szükséges termékek Oroszországba és Fehéroroszországba irányuló kivitelét, és az Oroszországon és Fehéroroszországon belüli transzferét. További engedélyezési követelményeket is bevezetett az orosz olajágazat további korlátozása érdekében azáltal, hogy korlátozta az olajfinomításhoz szükséges további termékek kivitelét, újrakivitelét és transzferét. Oroszország vegyi és biológiai fegyvergyártási képességeihez és egyéb fejlett gyártási folyamatokhoz hasznos cikkek exportellenőrzését rendelte el. Illetve a luxuscikket vette célba azáltal, hogy az orosz kormányt támogató egyes orosz oligarchák számára költségeket rójanak ki az engedélykötelezettségek előírásával. Valamint megtagadják a luxuscikkek exportjára vonatkozó engedélyeket minden oroszországi végfelhasználótól. Ezen szankciók hatásossága érdekében 37 országból álló koalíciót hozott létre, amely felerősítette az amerikai intézkedések hatását azáltal, hogy lényegében az Egyesült Államok által bevezetett ellenőrzésekhez hasonló ellenőrzéseket alkalmaz. Ez a szilárd globális koalíció megerősíti az Egyesült Államok erőfeszítéseit, hogy elszigetelje Oroszországot a szükséges árucikkektől, technológiáktól és szoftverektől. (state.gov, 2022)

A szankciókat három fő területre csoportosíthatjuk. Egyik ilyen terület a magánszemélyeket közvetlenül érintő szankciók, amelyek a magánszemélyekre összpontosítanak. Vagyonuknak zárolására, beutazási tilalmára és pénzügyi szolgáltatások korlátozására vonatkozik. Másik ilyen terület az általános gazdasági korlátozó eszközök Oroszországgal és a krími övezettel szemben, amelyek a hadi eszközök és kettős felhasználási célú termékek, illetve technológiák exporttilalmára,

valamint a befektetési tevékenységek korlátozására vonatkozik. Oroszország ezekre a gazdasági szankciókra lépésként az Európai Unióból, és más országokból érkező élelmiszerekre importtilalmat rendelt el. Az orosz ellenintézkedések jelentős negatív hatással vannak az európai mezőgazdaságra és élelmiszeriparra. (Horváthy és Nyírcsák, 2014) A behozatali tilalom eredményeként az orosz agrárimport értéke csökkent. Javította az orosz agrárkereskedelem általános versenyképességét, ugyanakkor gazdasági szempontból nem ártott az európai gazdaságnak. (Smutka et al, 2016)

5.1. Oroszországgal és a Krím-félszigettel szembeni gazdasági korlátozó intézkedések

Az Unió bevezetett korlátozó intézkedései célzott export és importtilalmat tartalmaznak az EU közös katonai listáján szereplő termékekre vonatkozóan. Ez azt jelenti, hogy az EU tagállamai nem exportálhatnak vagy importálhatnak olyan termékeket, amelyek a katonai felhasználásra szánt árucikkek közé tartoznak. Az eredeti korlátozásokat később kibővítették az olyan termékekre és technológiákra is, amelyeket kettős felhasználásra lehet használni. Továbbá, ha nem tudják igazolni hivatalos ukrán származási okmánnyal a Krím-félszigetről érkező termékeket, akkor azokra a termékekre szigorú behozatali korlátozások vonatkoznak, valamint a befektetéssel összefüggő ügyintézkedések is korlátozva lettek. E korlátozások kihatnak az energetika, a közlekedés, és a távközlési szektorokra, és érintik az Oroszországban zajló befektetéseket, amibe a földgáz és kőolaj beletartozik, illetve a bányászattal kapcsolatos projekteket. A korlátozás kiegészült az ezekből adódó kulcsfontosságú termékek exportjának tilalmával is, továbbá a pénzügyi és biztosítási szolgáltatások tiltásával. Az Európai Unió tagállamai közös megegyezés alapján kezdeményezték, hogy függesszék fel Oroszország OECD-hez és a Nemzetközi Energia Ügynökséghez csatlakozásának tárgyalását. (Horváthy és Nyírcsák, 2014)

A Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) egy nemzetközi szervezet, amely a jobb életet szolgáló jobb politikák kialakításán dolgozik. Céljuk, hogy olyan politikákat alakítsanak ki, amelyek elősegítik a jólétet, az egyenlőséget, a lehetőségeket és a jólétet mindenki számára. (oecd.org)

5.2. Orosz ellenszankciók

Az ukrajnai helyzettel összefüggésben az EU Oroszországgal szemben bevezetett gazdasági szankcióira válaszul 2014. augusztus 6-a óta orosz tilalom van érvényben egyes uniós mezőgazdasági és élelmiszeripari termékekre. A tilalom által leginkább érintett mezőgazdasági ágazatok közé tartoznak a tejtermékek, a gyümölcsök és zöldségek, valamint a hús, amelyek olyan termékeket tükröznek, amelyeknek az EU fontos szállítója volt. A tilalom bevezetése óta az EU évente több mint 5 milliárd eurós veszteséget szenvedett el az Oroszországba irányuló agrár-élelmiszeripari exportból. Ezt a veszteséget részben ellensúlyozta az uniós agrár-élelmiszeripari export összértékének 6%-os növekedése 2015-ben 2014-hez képest, az USA, Kína és más kulcsfontosságú piacok exportértékének jelentős növekedésével. A tilalom hatásai nem egyenletesen oszlanak meg az uniós tagállamok között, és jobban érintik azokat, amelyek agrár-élelmiszeripari ágazata szorosabb kapcsolatban állt az orosz piaccal. A tilalomra válaszul uniós szinten egy sor intézkedést hoztak, amelyek a konkrét piactámogatási intézkedésektől - beleértve a magántárolási támogatást - az uniós termékek EU-n belüli vagy azon kívüli népszerűsítését célzó intézkedésekig terjednek. Az Európai Bizottság emellett intenzívebbé tette a kétoldalú és regionális kereskedelmi tárgyalásokat az új piaci lehetőségek megteremtése érdekében. Ez magába foglalja az egészségügyi és növény-egészségügyi (SPS) intézkedésekkel kapcsolatos piaci akadályok csökkentésére irányuló intézkedéseket. A tagállamok még ebben az évben döntenek arról, hogy megújítják-e az Oroszországgal szembeni szankciókat. (europarl.europa.eu 2016)

Az Európai Bizottság megpróbált gyorsan reagálni, ezért a tejágazatot, valamint a zöldség- és gyümölcságazatot érintő azonnali támogatási intézkedésekről döntött. Továbbá 2015-ben a Közös Agrárpolitika projekt részeként 30 millió euróval történő kiegészítését rendelte el. (Horváthy és Nyírcsák, 2014)

Magyarország azok közé az EU-tagállamok közé tartozik, amelyeket a kereskedelmi korlátozások a leginkább érintenek. Az orosz piac az ország fő földgáz- és kőolajszállítójaként és legfontosabb külkereskedelmi partnereként jelentős szerepet játszik a magyar gazdaságban. Az Unió és Oroszország közötti feszültség kihatással van a nyersanyagok tekintetében Magyarországra, ami sebezhetőséget okoz. Gazdasági

oldalát tekintve Magyarországnak fontos, hogy a jelenleg szűkös kereskedelmi helyzet idején Oroszországgal jó viszonyt ápoljon. A Magyar zöldség-gyümölcs ágazat piacbővítési és fejlesztési stratégiát, amely teljes export Oroszországba irányuló arányának 30%-ra való növelését tűzte ki célul 2020-ig, akadályozza az orosz importtilalom, amely az EU-ból ered. Magyarország három opciót vázolt fel, amelyek a a tilalom okozta kárrendezésre segítségül szolgálhatnak. Első ilyen lehetőség, egy támogatási program elindítása, amely a termelők kártalanítására, illetve a gyümölcsök, legfőképp az almafogyasztás népszerűsítésére irányul. Másik ilyen alternatíva, hogy növeljék az exportarányát a feldolgozott termékek tekintetében. Továbbá, az agrárpozíciók megtartása érdekében kétoldalú tárgyalások kezdeményezését javasolják. (Horváthy és Nyírcsák, 2014)

5.3. Export és importtilalom alatti áruk és szolgáltatások

Az EU-ból Oroszországba irányuló áruk korlátozásával, tilalmával sújtott termékek listáján többek között a következők szerepelnek:

- csúcstechnológia (pl. kvantumszámítógépek és fejlett félvezetők, csúcskategóriás elektronika és szoftverek),
- bizonyos típusú gépek és szállítóeszközök,
- az olajfinomításhoz szükséges különleges áruk és technológiák,
- energiaipari berendezések, technológiák és szolgáltatások,
- légi és űrtechnológiai, valamint tengeri termékek és technológia (pl. repülőgépek, repülőgép-üzemanyag, rádiótávközlési technológia),
- számos kettős felhasználású áru (polgári és katonai célokra egyaránt felhasználható áruk), mint például drónok és drónokhoz használt szoftverek vagy titkosító eszközök,
- luxuscikkek (pl. luxusautók, órák, ékszerek),
- polgári lőfegyverek és egyéb haditechnikai eszközök.

Oroszországból az EU-ba irányuló áruk korlátozásával, tilalmával sújtott termékek listáján többek között a következők szerepelnek:

- nyersolaj (2022 decemberétől) és finomított kőolajtermékek (2023 februárjától), korlátozott kivételekkel,

- szén és egyéb szilárd fosszilis tüzelőanyagok,
- acél, acéltermékek és vas,
- arany, aranyékszereket,
- cement, fa, papír és műanyag,
- tenger gyümölcsei és szeszes italok,(pl. kaviár, vodka)
- cigaretta és kozmetikumok.

Oroszországba irányuló számos Uniós szolgáltatásokat is korlátozták a szankciók.

Az EU olyan intézkedéseket hozott, amelyek a gazdasági szankciók formájában akadályozzák bizonyos szolgáltatások nyújtását az orosz kormánynak, valamint az oroszországi vállalatoknak, szervezeteknek és testületeknek. Az EU által bevezetett intézkedések nem csak az EU-n belüli szolgáltatókat érintik, hanem az EU-n kívüli szereplők számára is tiltják a fontos szolgáltatások nyújtását. Az orosz gazdaságot súlyosan érinti az ilyen intézkedések bevezetése, mivel jelentős mértékben függ az európai vállalatok által nyújtott szolgáltatások importjától. Többek között olyan szolgáltatásokat tilos nyújtani, mint a számviteli, könyvvizsgálati, könyvelési és adótanácsadási szolgáltatások, valamint az üzleti és vezetési tanácsadás közvetlenül vagy közvetve. 2022. június 4-e óta életben van ez a fajta tilalom is. A gazdasági nyomás fokozása érdekében az Unió kibővítette 2022 októberében a korlátozásokat az informatikai tanácsadás, a jogi tanácsadás, és az építészeti és mérnöki szolgáltatások bevonásával. Továbbá az uniós szankciók 2022 decemberétől kiterjednek az uniós reklám-, piackutatási és közvélemény-kutatási szolgáltatásokra, valamint a terméktesztelési és műszaki ellenőrzési szolgáltatásokra is. Az uniós szankciók az EU-ban letelepedett jogalanyokra vonatkoznak. (consilium.europa.eu, 2023)

6. PRIMER KUTATÁS A HÁBORÚ GAZDASÁGI HATÁSAIRÓL

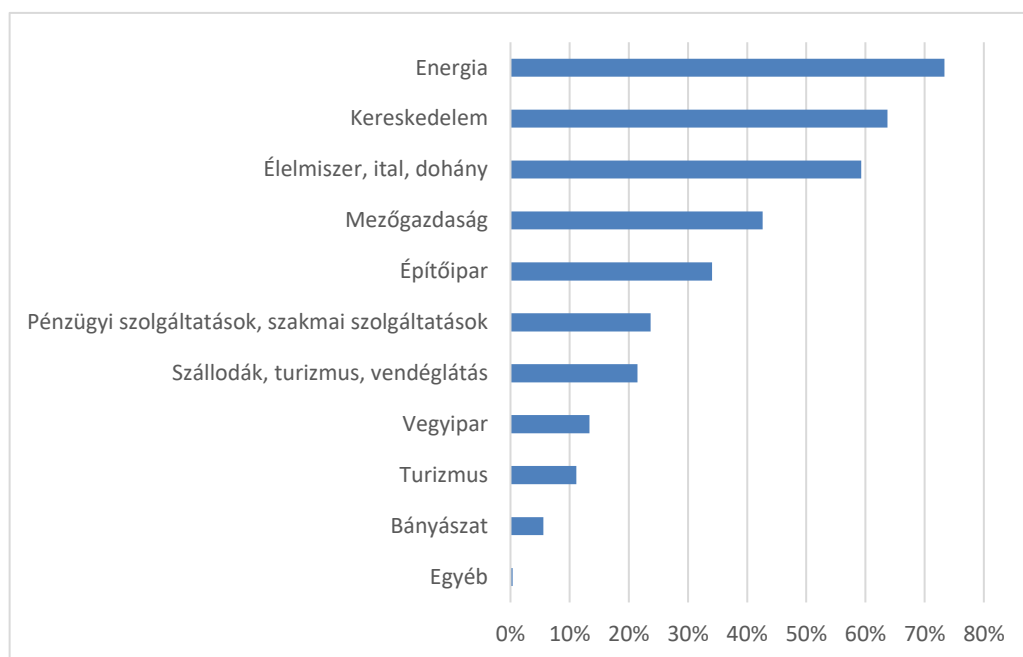
Az orosz-ukrán háború gazdasági hatásai globálisan érzékelhetőek, így hazánkban is. A nyersanyagok, az energiahordozók és a mezőgazdasági termékek jelentős mértékben drágultak, ami a fogyasztói árak jelentős emelkedését okozta élelmiszer- és energiaárak terén is. Magyarország energiaimport-függőségének helyzete sok ember tudatában nem újdonság, így az ezekkel kapcsolatos kérdések sem. Mivel az emberek nem szeretnek kétségek között élni, és nem tudható, hogy a továbbiakban hogyan fognak az események alakulni, kibontakozni – márpedig a biztonság, mint például az állandó munkahelyek, vagy akár az üzemanyagellátás a Maslow-piramis alsó rétegeiben helyezkedik el – egy ilyen kialakult helyzet következtében az egyének átgondolják, hogy vajon mi lehet a legjobb megoldás a számukra.

A szakdolgozatom primer kutatását egy nem reprezentatív kérdőív segítségével végeztem, amit 2023 októberében készítettem. A kitöltők köre mind életkorukat, mind pedig végzettségüket tekintve rendkívül sokszínű volt, 90%-uk városban, illetve Budapesten él. A válaszadók életkora megoszló, a legtöbben 18-25 év közöttiek voltak, és ahogyan a kitöltők életkora nőtt, úgy csökkent a megkérdezettek száma. A releváns résztvevők száma 270-nel végződött, akiknek közel fele felsőfokú végzettséggel rendelkezik, azonban volt pár olyan kitöltő, aki nem a megfelelő módon végezte el a kérdőív kitöltését, ezért válaszaikat irrelevánsnak tekintettem. Ennek tudatában az ábrákat átszerkesztettem Excel program segítségével a releváns válaszok alapján. Így a kutatásban résztvevők száma 276-ról 270-re módosult.

A háború okozta gazdasági következmények számos ágazatot érintettek. Első kérdésem arra irányult, hogy megtudjam a kitöltők által jelölt válaszokkal, melyek voltak azok az ágazatok, amelyeket legjobban érintett ez a negatív hatás. Az alábbi ábra megmutatja, hogy a válaszadók szerint mely ágazatok érintettek.

A válaszadásnál több lehetőséget is meg lehetett adni, de legalább egyet és legfeljebb ötöt. A kitöltők által megadott válaszokból az derült ki, hogy a megkérdezettek 73%-a az energiaszektorra jelölte meg, míg a kereskedelmet 64%, továbbá az élelmiszer-, ital- és dohánytermékeket 59%-uk írta válaszként. Vagyis a résztvevők nagy része úgy gondolja, hogy ezekben az ágazatokban érzékelhetőek leginkább változások. Az energiaszektornál

az árak változásait mindenki tapasztalta az elmúlt időszakban a közlekedés terén: míg a hatósági áras üzemanyagár 480 Ft/liter volt a háború kezdetén, egészen 2022. év végéig, addig ez 2023 októberében gázolaj tekintetében 661 Ft, benzin tekintetében pedig 647 Ft literenként, ami 38%-os illetve 35%-os emelkedést mutatott szűk egy év alatt. A kereskedelem összefüggésben áll az élelmiszer-, ital.- és dohánytermékekkel, ugyanis a kereskedelem a termelést és a fogyasztást köti össze. Ez leginkább a bevásárlások során volt tapasztalható, ugyanis az élelmiszerek ára közel másfélszeresére nőtt. A kereskedelmet az árak változásai mellett a gazdasági szankciók is befolyásolták.

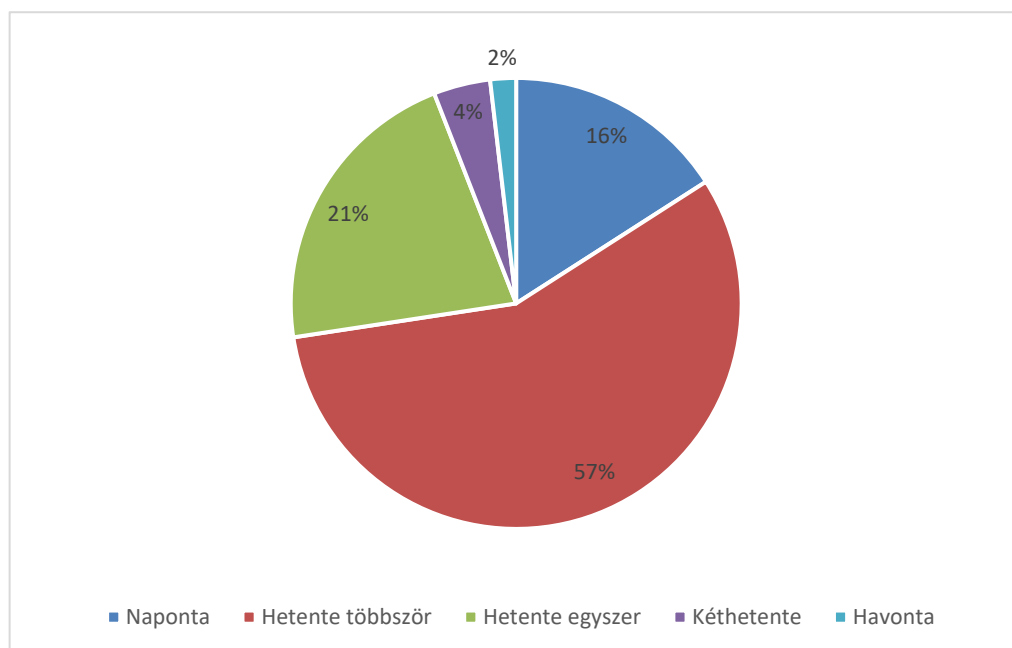
6. ábra: Az érintett gazdasági ágazatok

Forrás: saját szerkesztés, 2023.

A bevásárlás életünk egyik meghatározó, rendszeres tevékenysége, ugyanis az embereknek mint fogyasztóknak szükségük van többek között az élelmiszerre, ami hetente többszöri állandó vásárlást igényel, valamint a háztartási és elektromos, illetve a munkához szükséges cikkekre. A második kérdéscsoport a bevásárlási szokásokra fókuszált, amely két kérdésből állt. Elsősorban az, hogy az emberek milyen gyakran

járnak bevásárolni, másodsorban pedig az, hogy érzékeltek-e változást a bevásárlás gyakoriságát érintően. Az alábbi eredményeket kaptam, amit a 7. számú ábra mutat.

A fogyasztók bevásárlási szokásai eltérhetnek egymástól. Ugyanis a bevásárlási szokások függhetnek a megvásárlandó termékek mennyiségétől, a boltok elérhetőségétől, vagy akár az áraitól, akcióitól. A 7. ábrából kiderül tehát, hogy többségük hetente többször jár bevásárolni, ami a megkérdezettek 57%-át jelenti, illetve a második leggyakoribb válasz a heti egyszeri bevásárlás 21%-kal, harmadik helyen a napi szinten vásárolni járók állnak, 16%-kal. A napi bevásárlók egy alkalommal kevesebb értékben vásárolnak, és általában azokat a termékeket vásárolják meg, amire aznap szükségük van. A kérdőív alapján a válaszadók legkevesbé héthetente, illetve havonta járnak bevásárolni. A bevásárlók 47%-a nem érzékelt változást a bevásárlási szokásaiban, így nem is befolyásolta őket az infláció, ugyanakkor a kitöltők 43%-a ritkábban jár el bevásárolni, míg csupán 8%-ának vált gyakoribbá a bevásárlási szokása. Tehát elmondható, hogy a válaszadók közel felének megváltoztak a bevásárlási szokásai az infláció hatására.

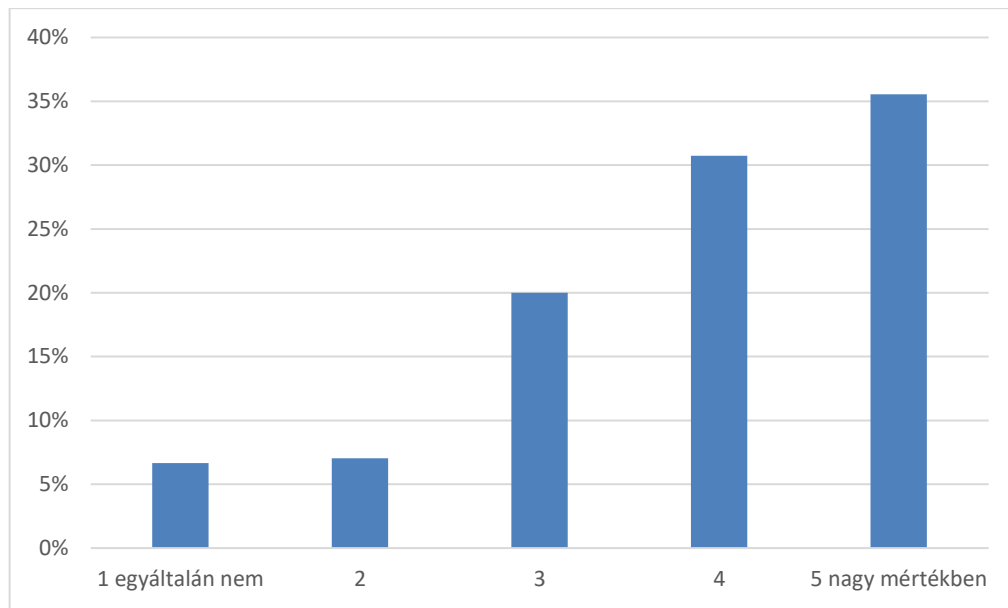
7. ábra: Bevásárlási szokások

Forrás: saját szerkesztés, 2023.

A harmadik kérdésem arra kereste a választ, hogy az embereket milyen mértékben befolyásolták a magasabb energiaárak. Azokra a magyar munkavállalókra, akik saját,

illetve céges járművel ingáznak lakóhelyük és munkahelyük között, az üzemanyagárak változása jelentős hatással van. Egy fogyasztó számára ez több dologtól is függhet. Függhet a fogyasztó árérzékenységtől, illetve hogy mennyi a fogyasztó havi bevétele. Amennyiben alacsony árérzékenységről van szó, a termék áremelkedése nem lesz kihatással az illetőre. Ugyanakkor ha magas, úgy helyettesítő terméket, vagy a konkurens cég olcsóbb termékeit fogja keresni. Ami a fizetéseket illeti, ha az árak emelkedése nincs összhangban a fizetés emelkedésével, akkor ez jobban érzékelhető egy fogyasztó számára.

Az alábbi ábra mutatja, hogy hogyan alakultak a válaszok. Látható, hogy a válaszadók nagy részét, 96 jelölőt, ami körülbelül 35%-nak felel meg, nagymértékben befolyásolták a magasabb energiaárak. 83 kitöltő, vagyis 31%-uk jelölte az ötös skálán a negyediket, ami azt jelenti, hogy kisebb mértékben, de befolyásolta őket ez a gazdasági tényező. Tehát 66%-át a kitöltőknek, mondhatni a kétharmadát befolyásolta a magasabb energiaár a vásárlási szokásaiban. Ez a befolyásoltság származhat az üzemanyag árainak emelkedéséből, ugyanis saját járművel egy úticél megtételéhez elengedhetetlen az üzemanyag vásárlása. Valamint származhat a háztartási energiánál bekövetkezett áremelkedésből, amelynél csökkenhet a megtakarítás mértéke, ha a fogyasztó nem figyel oda az éves fogyasztás mennyiségére.

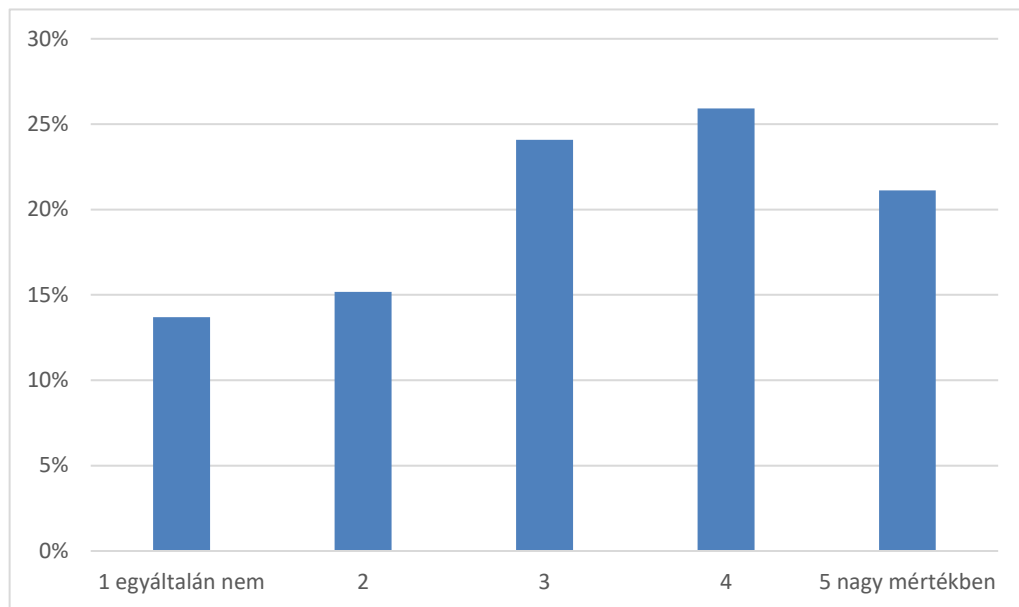

8. ábra: A magasabb energiaár befolyása

Forrás: saját szerkesztés, 2023

Kutatásom következő kérdése a vendéglátással kapcsolatos változásokra vonatkozott. Az infláció az étteremtulajdonosokat, az üzemeltetőket és a vásárlókat is érintette. A kiadásokat csökkenteni kellett, ezért az éttermi szolgáltatás megdrágult. Egy különleges alkalom megünneplése, a felek ismerkedésének helyszíne, akár egy hétvégi időtöltés egy éttermi látogatás során megszokott volt az elmúlt években, azonban saját tapasztalat alapján a fogyasztók közel fele változtatott a vásárlási magatartásán. Hasonló helyzetet tapasztalunk a bárók esetében is. Az emberek inkább fogyasztanak otthon italt, minthogy ez az időtöltés egy bárban történne meg. Nem egy olyan bárt láttam, amely az utóbbi időben zárt be véglegesen, ez pedig a vevői forgalom csökkenésének, illetve a kiadások, költségek emelkedésének az eredménye. Ez a fajta elfoglaltság függ az emberek havi jövedelmétől, ugyanis a fogyasztónak, ha kevesebb megtakarítása van, a kiadások minimalizálására törekszik. Továbbá kortól is függ, hogy kik látogatják ezeket a helyeket: egy idősebb pár, vagy társaság általában gyakrabban megy el étterembe, míg a fiatalok inkább a bárokat preferálják.

A 9. ábra mutatja, hogy a kitöltők 21%-át nagyon befolyásolta a vendéglátói ipar fogyasztókra gyakorolt inflációs hatása, 26%-át kevésbé, és közel a válaszadók felére (tehát 47%-ukra) hatással voltak az árak emelkedései. Ez alátámasztja azt, hogy az emberek nagy részének megváltozott a vásárlási magatartása. Látható az is, hogy a kitöltők 53%-át nem befolyásolta különösképpen az éttermek, bárók szolgáltatási díjának áremelkedése.

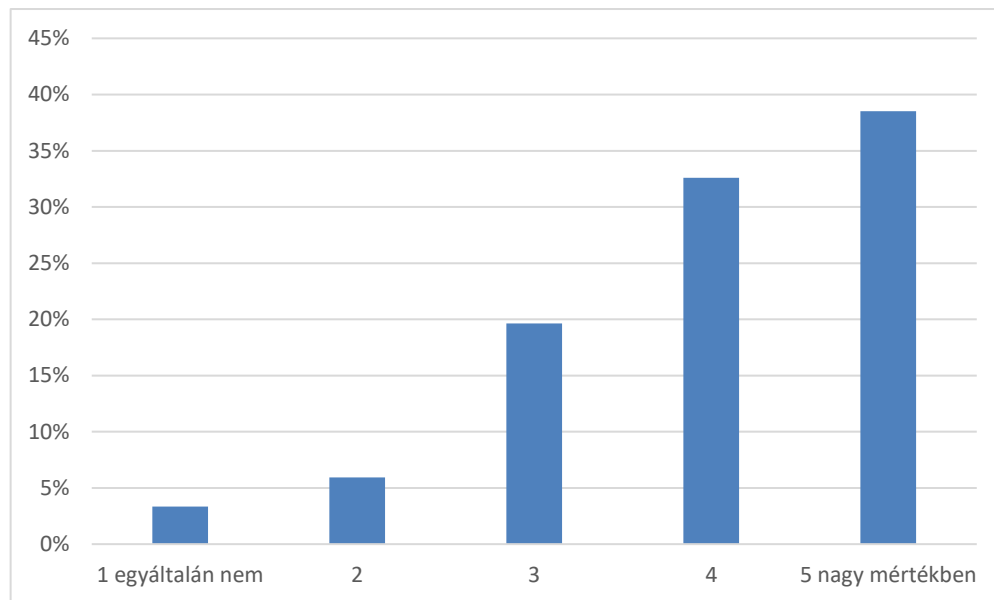
9. ábra: A vendéglátás magasabb árainak befolyása

Forrás: saját szerkesztés, 2023

Az 5. kérdésem arra fókuszált, hogy a kitöltők mennyire aggódnak az inflációval kapcsolatosan. A háború következtében Magyarországon is a háború előtti időszakra jellemző éves átlagos 2-5%-os infláció 10-15%-ra nőtt. Leginkább az élelmiszerek és a háztartási energia volt az, ahol ez jelentősen növekedett. Ennek tudatában a válaszadók a következő lehetőségeket jelölték meg.

Az ábrán látható, hogy a résztvevők többsége inkább aggódik az inflációval kapcsolatosan. Egészen kis mennyiségben jelölték azt, hogy nem, illetve inkább nem aggódnak az infláció miatt (3%-a nem és 6 %-a inkább nem, ez mindössze 9%). Nagymértékben a válaszadók 38.5%-a, kevésbé nagymértékben 32.5%-a, vagyis a 71%-a

(ami 192 kitöltőt jelent a 270-ből) azok, akik inkább aggódnak a fogyasztói árindex növekedése miatt. Tehát több mint kétharmada a résztvevőknek aggódik az élelmiszerek, az energia, és az egyéb szolgáltatások díjainak / árának emelkedése miatt. Továbbá 20%-uk nem érzékel különösebb befolyást ezzel kapcsolatban.

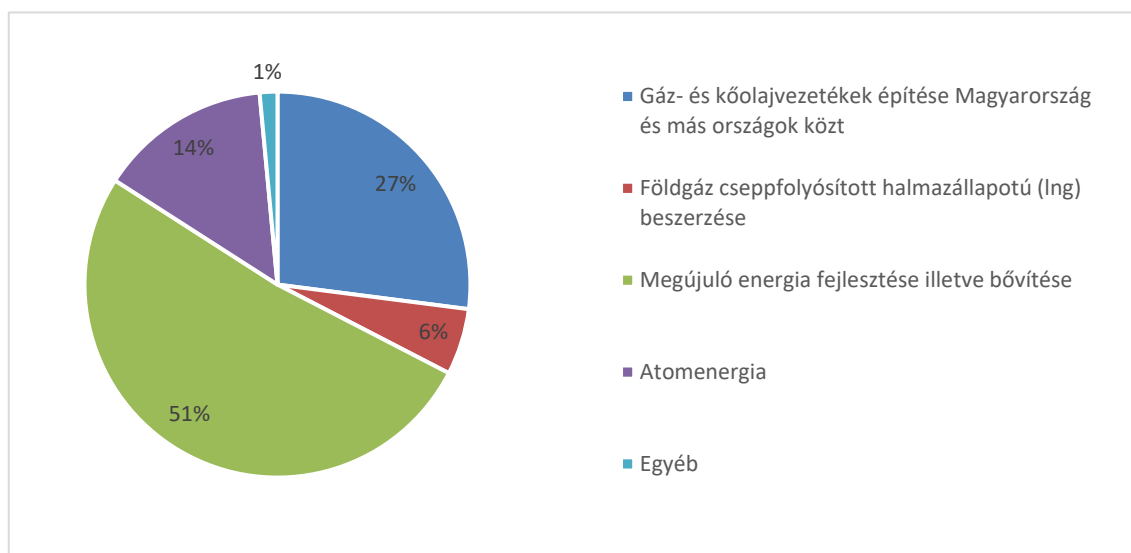
10. ábra: Magasabb infláció befolyása

Forrás: saját szerkesztés, 2023

Magyarország energiaellátásának biztonsága érdekében szükségszerű a földgáz- és kőolaj importálása. Ez a kereskedelmi kapcsolat mindezidáig Oroszországgal alakult ki jelentős mértékben, vezetékeken keresztül. Azonban az EU különböző gazdasági szankciói miatt alternatív megoldások tervezete indokolt az Oroszországgal folytatott szoros gazdasági kapcsolat helyett. A következő kérdésem ezzel kapcsolatos volt, nevezetesen az, hogy szerintük, mi lehetne az optimális alternatív megoldás az orosz energia-importfüggőség kiküszöbölésére.

A 11. ábrán látható, hogy a kitöltők közel fele, 51%-a választotta azt, hogy a megújuló energia fejlesztése, bővítése lenne a legjobb megoldás. Magyarországon földrajzi helyzetének köszönhetően magas a napsütéses órák száma, ami az alföldi területeken tetőzik. Tehát a napenergia mint megújuló energia biztosítana megoldást, azonban ennek a hálózatnak a kiépítése rendkívül költséges. A résztvevők 27%-a szerint a vezetékes

infrastruktúra kiépítése javasolt az energiaellátás diverzifikálásához. 14 %-uk választotta az atomenergiát, ahol főként a nem megújuló energiahordozót, uránt használnak fel általában villamosenergia előállítására. A Pakson működő atomerőmű látja el Magyarország egy nagyobb részét villamosenergiával. Csupán 6%-a választotta az LNG, vagyis a földgáz cseppfolyósított halmazállapotú beszerzését az orosz földgáz helyett, amely az Európai Unióban egyre szélesebb körben terjed el.

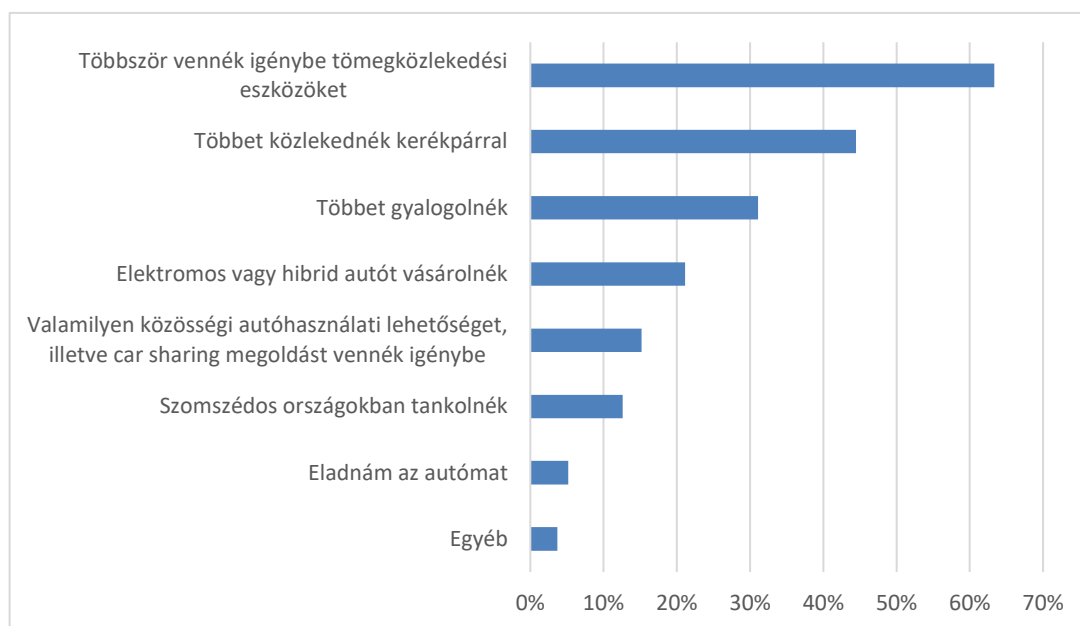
11. ábra: Alternatívák az orosz importfüggőség ellen

Forrás: saját szerkesztés, 2023

Az üzemanyag használata fontos szerepet tölt be a közlekedést tekintve. Mivel Magyarország monocentrikus, vagyis a legjobban kiépített infrastruktúra a fővárosból indul, így a vidéken, vagy Budapesten kívüli nagyobb városokban élők számára a személygépjárművel való közlekedés a legkényelmesebb. Hazánkban nemrégiben ideiglenes energiaellátáshiány alakult ki üzemanyag terén, és a következő kérdésem azzal kapcsolatos, hogy az emberek milyen megoldást keresnének, ha ez az üzemanyaghiány rendszeresen állna fenn. A kérdésre több választ is meg lehetett adni, de legalább egy, és legfeljebb 5 opció közül választhattak.

Az alábbi ábrán a megkérdezettek 63%-a választaná a tömegközlekedést, tehát legtöbbjük a személygépkocsi helyett autóbusszal, illetve vonattal, villamossal tervezné meg az

úticélját. Egyre több a kiépített kerékpáros infrastruktúra, ez is szerepet játszik, hogy a válaszadók 44%-a választaná a kerékpáros közlekedést, ami egy gazdaságosabb és környezetkímélőbb megoldásnak minősül. Azonban ez csak rövidebb távokon vehető számításba. Mivel a kitöltők közül sokan Budapesten élnek, így a válaszaikban az is természetes, hogy a gyalogos közlekedést 31%-uk választaná. A további lehetőségek közül, főként akik anyagilag biztosabb háttérrel rendelkeznek, elektromos vagy hibrid jármű vásárlásával igyekeznek kiküszöbölni a helyzetet – ezt a válaszadók 20%-a jelölte meg. A kitöltők csupán 5%-a adná el a járművét.

12. ábra: Rendszeres üzemanyaghány fennálás esete

Forrás: saját szerkesztés, 2023

A saját kutatásom során azt a következtetést vontam le, hogy a magyar fogyasztókat jelentős mértékben befolyásolják az energiaárak, illetve a készlet változásai. A háború hatására a fogyasztók nagy részének a vásárlási magatartása megváltozott. Ezt jól mutatja a dolgozatom 10. ábrája, ahol az infláció befolyása igen volt a résztvevők számára. A lehetséges alternatív energiaforrásokra adott válaszokat befolyásolta az is, hogy sokan nem ismerik a jelenleg is elterjedő technológiát, a cseppfolyósított halmazállapotú gáz termelésének, beszerzésének a folyamatát.

7. A KŐOLAJPIAC HATÁSA A VÁLLALATI SZFÉRÁRA

A 2020-as nemzetközi kőolaj- és földgázpiaci trendeket a koronavírus-járvány okozta gazdasági hatások és az Ukrajna elleni orosz agresszióra adott nyugati válaszok határozták meg. A nyugati országok az orosz energiaforrásoktól való függetlenedést tűzte ki céljául, amely a bevitel csökkentésében testesül meg. A megújuló energia alkalmazása és az energiatakarékosság a legfőbb eszköze az orosz import mérséklésének. A függőség, vagyis az orosz import csökkentése kőolaj és kőolajtermékek körében viszonylag kisebb áldozatokkal járna, mint a földgáz tekintetében, ugyanis ez jelentős gazdasági és társadalmi költségeket jelent. Az orosz földgázszállítások teljes leállítását tagországokként eltérő mértékű ellátási nehézségeket és recessziót okozna az EU-ban. (Bogoné et al, 2022)

Egy német becslés szerint az orosz-ukrán háború több mint 1600 milliárd dollárnyi kiesést okozott a világ gazdaságban tavaly. A Német Gazdaságkutató Intézet (IW) becslése szerint a fejlett gazdaságok termelése közel 1100 milliárd dollárral maradtak el a tavalyi szinttől, ami elérhető lett volna számukra, ha nincs az orosz-ukrán háború és annak hatása, másrészt a feltörekvő országok gazdasága körülbelül 550 milliárd dolláros kiesést szenvedtek. Az IW által végzett számítások az IMF (Nemzetközi Valutaalap) 2021 őszi előrejelzésén alapulnak, amely a világ országainak 2022-es és 2023-as GDP-jének alakulását becsüli meg. Az IW elemzése során az IMF előrejelzéseit összevetették a 2022-es tényszámokkal és az IMF által 2023-ra adott friss prognózisával. Ebben a tájékoztatóban kiemelték, hogy a koronavírus után minden visszaállt volna úgy, mint rég minden szférában, mint például a szállítási zavarok és beruházás, mikor 2021 végén még nem lehetett tudni milyen következményeket, gazdasági és társadalmi hatásokat hoz ez a háború magával. A két résztvevő ország nem csak emberi szenvedéssel sújtotta magát, emellett súlyos gazdasági következményekkel is, és világi szinten „termelési sokkot” okozott a vállalatoknak, a bizonytalan energiaellátás és energia árának emelkedésével, ami az energiaválságot idézte elő. Ez a válság nem csak a vállalatoknál jelent meg, hanem az egész termelési-ellátási láncolatokban, az energia és az ipari nyersanyagok mellett a mezőgazdasági alapanyagok piacában is zavarokat idézett elő, például a gabona a fejlődő országokban „szűk ellátási keresztmetszetet” alakított ki. A háborúnak köszönhetően a költségemelkedés a termelői árak után már a fogyasztói árakat is felemelte, a magas

inflációnak hatása, hogy a háztartások vásárlóereje igencsak csökkent, ezáltal a fogyasztási cikkek kereslete is visszaesett. Ezek mellett kamatemelésekkel és növekvő fenntarthatósági/finanszírozási költségekkel nehezítik a beruházásokat. A fejlett országokban gazdaságélénkítő programokat hoztak létre, hogy ellensúlyozzák a háborús ársokkot. De a világgazdaság a koronavírus-járvány után újra veszít a fellendüléséből. Hozzá tették, hogy ez világgazdasági visszaesés elsősorban az orosz-ukrán háború miatt történt. (MTI, 2023)

A háború hatásai rávilágítanak arra, hogy egy nemzet mennyire sebezhető, akár üzleti, akár általános szempontból. Egyes nemzetek képtelenek teljesíteni népeik igényeit, és elbocsátják a munkavállalókat, ami a termékek árának emelkedésén keresztül inflációhoz vezet. Idővel, ha a problémát nem oldják meg, az folyamatosan hozzájárulhat a munkanélküliség, az infláció, az elmaradottság és a szegénység növekedéséhez. Ezután társadalmi problémák, a humán tőke elvesztése és az erőforrások nem hatékony felhasználása kiindulópontja lehet. Ezek a helyzetek végül a helyi önkormányzatok számára is teherré válnak, mivel megoldást kell találniuk a háborús hatások minimalizálására. Valójában az érintett országok nemzeti jövedelme csökkenhet a kevesebb adóbevételből és a magasabb állami hitelfelvételből adódóan. Ezért a háború elkerülése nemcsak a gazdasági egységeket védheti, hanem az üzleti ellátási láncban részt vevő különböző felek számára is előnyös lehet. A különböző ágazatok, különösen az olaj- és gázipar, a mezőgazdaság, a bányászat, a fogyasztási és feldolgozott termékek, valamint a pénzügyi szolgáltatások, amelyekben a vállalkozások tevékenykednek, szintén megmenekülhetnének. (Masnan és Abdul Rahim, 2022)

Az orosz-ukrán háború hatása érezhető volt a magyar vállalkozások életében is. Több tényező is erősen befolyásolta a cégek eredményét, ami 2022 áprilisában az előző félévhez képest a munkaerőhiány mellett a nyersanyagok és energia árakban mutatkozott meg leginkább. Ezt nagy mértékben befolyásolja, hogy a cég mennyire érdekelt a két résztvevő ország piacán. (MKIK, 2022)

Az egy éve tartó orosz-ukrán háború megváltoztatta az európai tőzsde cégek működési környezetét, így nálunk a legnagyobb hazai cégeknél is ez történt. A magyar tőzsde a háború kirobbanása és egy eltelt év alatt keletkezett 20 százalékos árfolyamcsökkenése

volt a mélypont, melyből a MOL és a Richter árfolyama rendeződött, de az OTP csak több mint egy év után tudta elérni a háború előtti szintjét. A három magyar részvény továbbra is maradt az orosz piacon, a nyugati vállalatokkal szemben, ami miatt nyomás éri őket. Ugyanakkor Ukrajnában is rendelkeznek piaccal és érdekeltséggel. (Kadlót, 2023)

7.1. MOL

A MOL értékpapírjainak jegyzése 2023 februárjában 7%-kal magasabb volt, mint a háború kitörésekor, a részvény ez időintervallum alatt 2300 és 3170 forint között ingadozott, amely jól jellemzi a olajtársaság elmúlt egy évét. Mivel az orosz típusú Ural olaj ára a nyugati szankciók miatt drasztikusan lecsökkent, így a MOL előnyt kovácsolt azzal, hogy az orosz fajta olajat finomítja. A MOL az uniós vételi szankció alól mentességet kapott, azonban a késztermékeinek az árát az északi tengeri Brent olajfajtaéhoz igazította. Míg a két típusú olaj közötti árkülönbözet volt 2-3 dolláros a háború előtt, úgy a háborút követő hónapokban 30 dollár feletti is volt. Így 2022 éve hatalmas eredménybővülést hozott, ami felülmúlta a vezetőség várakozásait, ugyanis 4,7 millárd dolláros EBITDA (vagyis a cég kamat, nyereségadók és értékcsökkenés nélküli üzemi eredménye) keletkezett. A kialakult helyzetben kockázatos az orosz olajtól való függés. A leváláson, és az alternatív szállításon dolgozik a vállalat, azonban ezek a beruházások körülbelül 500-700 millió dollárt igényelnek. A projekt ezen részével nem lenne probléma, ugyanis 2022-ben a MOL adózott eredménye 1665 millió dolláron alakult, ami történelmi rekord. A problémásabb az az időintervallum, ami alatt ez a folyamat végbe megy, várhatóan 2-4 év szükséges hozzá. (Kadlót, 2023)

7.2. OTP

Az elmúlt egy évben jelentősen alul teljesített a legforgalmasabb és legnagyobb piaci értékű magyar részvény, ellentétben a MOL-lal. Az OTP részvényárfolyama már 2021 végén elkezdett csökkenni, ezt követően a háború első évében még 30%-os mínuszt halmozott fel, ebben az időben már 50%-os mínuszban járt a bankpapír. A befektetők inkább a borús makrogazdasági kilátásokra, az extraprofitadóra, ami a bankokat is sújtja, és az orosz-ukrán kitettségéből származó kockázatokra összpontosítanak. Az OTP

leánybankokkal rendelkezik mindkét hadviselő országban. Az ukrán egység teljesítménye nem kimagasló, 26 milliárd forintot adózott vesztesége miatt 2022 első kilenc hónapjában. Az orosz érdekeltség viszont profitáló, nettó 24 milliárd forint eredményt termelt szeptember végéig. Ezt egyelőre nem tudja hazahozni az anyacég a tőkekiviteli korlátozások következtében. Ezek alapján eddig az eredményhatás nagyjából semleges, viszont az orosz-ukrán konfliktus miatt 90,3 milliárd forintos értékvesztést könyvelt el az első három negyedévben. A csoportszintű profitja így is túlszárnyalta az elvárásokat. Tavaly márciusban egyelőre a magyar bankház annyit tett ezügyben, hogy az orosz leánybank működése teljesen a nemzetközi szankciók előírásainak van alárendelve. Ez azt jelenti, hogy vállalati hitel portfóliót fokozatosan leépítik, nem támogat ottani érdekeltséget. Emellett nem fektet be orosz állampapírokba se, illetve a forgalmazásukat már fel is függesztették. (Kadlót, 2023)

7.3. Richter

A hazai gyógyszergyártó szintén hullámvölgyeken van túl, és árfolyama ugyanott tart pont, mint a háború kitörése előtt. Az agresszió után a papírt 6310 forintért is meg lehetett venni, viszont 2022 karácsonya előtt 9150 forintnál járt a kurzus, azóta az árfolyam megindult a lejtőn, de újabb piacszerző híreket ennek ellenére is jelentett be a gyártó az elmúlt évben. Ezek közül a legfontosabb és a legreményteljesebb készítmények a Vraylar megkapta az alkalmazási területre szóló engedélyt az Egyesült Államokban karácsony előtt, ennek köszönhetően az árfolyam éves csúcsot ért el. (Az Egyesült Államok Élelmiszer- és Gyógyszerügyi Hivatala (FDA) az I-es típusú bipoláris zavar depressziós, illetve akut mániás és kevert epizódok kezelésére, valamint felnőtt betegek esetében skizofrénia kezelésére engedélyezte.) A gyártó már a háború közvetlen kitörése előtt közölte, hogy arra számít, hogy a bevételek csökkenni fognak Ukrajnában, az orosz invázió megindulása után, 2022-re vonatkozva az eredetileg két számjegyű árbevétel-növekedést és 2021-hez hasonló profitmárgsokat visszavonta a társaság. A profitmárgs, vagy profit margin egy mutató, amely százalékosan fejezi ki az árbevétel profitját. (Elemzőközpont, 2023) A háborút megelőzően az orosz és ukrán társaság piaca a gyógyszerészeti szegmens bevételeinek egyötödét tette ki. A 2023. májusi sajtóeseményen a vezérigazgató azt nyilatkozta, hogy nincs nyomás Oroszország elhagyása miatt a vállalaton, az ottani ügyfélkörük 12 milliós, és a piac hozzájárulása csak

13%-os az összesített árbevételben. Ukrajna a Richter számos termékének forgalmazását betiltotta az oroszországi műveletek miatt, pedig az uniós szankciók a gyógyszerészállításokra nem terjedtek ki. Ezek ellenére pozitív negyedéves eredményeket ért el a vállalat, főként az exportpiacra való szállítás miatt. Ebben nagy szerepe volt a forint árfolyamának akkori csökkenése, valamint az euróhoz viszonyított dollár és rubel árfolyam növekedése is. Így a közvetlen és közvetett háborús hatások a Richter esetében is vegyesek, de a kockázat miatt a befektetők továbbra is óvatosak. Sokáig úgy tűnt a Richter elkerüli a különadóztatást, nem úgy, mint az OTP és a MOL, de 2022 végén Magyarországon a gyógyszergyártó cégek is megkapták a többletterhet, amit a tavalyi és az idei árbevételük alapján kell megfizetniük. A tavalyi forgalom után a Richter 28 milliárd forintot fizetett az államkasszájának. Ez alapján az elemzők erős teljesítményre számítanak 2022-ben. (Kadlót, 2023)

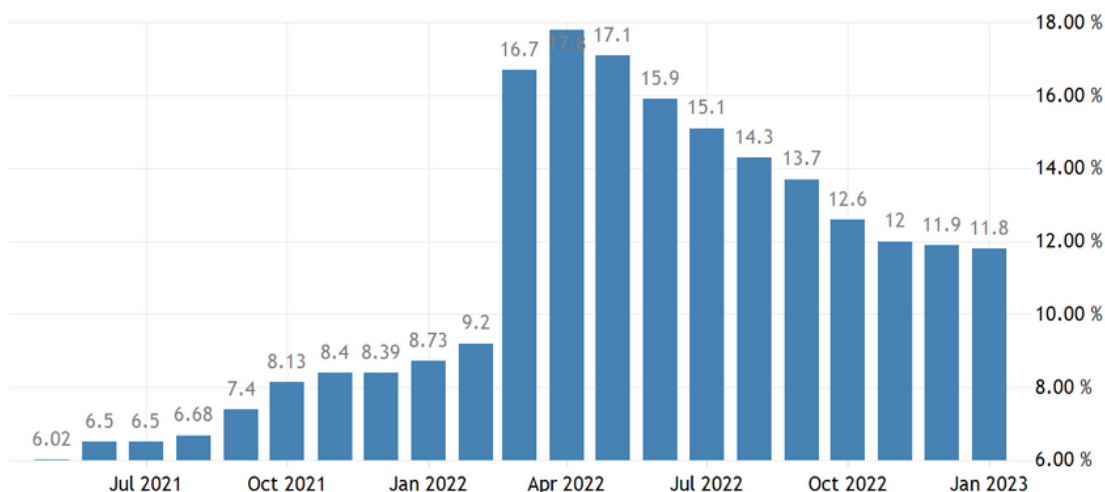
A 6. ábrán látható, és elmondható, hogy miután Oroszország hadi állapotba került Ukrajnával, a Brent típusú nyersolaj ára és volatilitása elkezdett hirtelen növekedni, amit az emberek nagy része figyelemmel követ, ugyanis a világon az egyik legnagyobb mennyiségben forgalmazott olaj. 2022. március 8-án évtizedes csúcsra emelkedett az árfolyam, a hordónkénti ára közel 135 dollár volt. Az olajár egészen júliusig ingadozott ezen tartományban, majd csökkenni kezdett. Ez hatást gyakorolt a foglalkoztatottak, és a beruházásokra, de főképp az infláció növekedésére is. 2023. évre normalizálódott, és 80 és 90 dollár között mozgott hordónkénti ára.

13. ábra: Az olaj árának alakulása

Az árak 2022 második negyedévében az ukrajnai teljes körű orosz invázió kezdetét követő hetekben ugrottak meg. Az infláció 2022 áprilisában két évtizedes csúcsra, 17,8%-ra ugrott. Elvira Nabiulina, az orosz központi bank vezetője február közepén azt jósolta, hogy az oroszországi infláció az év végére "5-7% között" lesz. (AFP, 2023)

Oroszország gazdasága nem mutatott jelentős növekedést, továbbá, ahogy a 7. ábrán látható, a háború az infláció növekedésütemét megnövelte az orosz gazdaságra nézve, amit az EU gazdasági szankciói tovább fokoznak. Az inflációs növekedés már a hadviselés előtt jelen volt, azonban a robannásszerű növekedés a háború megkezdésével együtt jelentkezett. Csúcspontját 2022 áprilisában érte el, amikor 17,8% fogyasztói áremelkedést mértek, ami az elmúlt 20 évben a legmagasabb szintű emelkedés volt. Azóta az infláció mértéke csökkenésnek indult, ami 2023-ban eddig 2% és 8% között alakult.

14. ábra: Oroszország inflációs rátája

Forrás: tradingeconomics.com, 2023

8. ÖSSZEFOGLALÁS

Oroszország döntése, hogy megtámadják Ukrajnát, számos gazdasági hatással jelentkezett. Többek között abban nyilvánul meg, hogy különféle szankciók segítségével próbálják ellensúlyozni Oroszország cselekedetét, amely miatt a világ nagy része elítéli Oroszországot. Valamint az Európai Unió, aki eddig az egyik legjelentősebb kereskedelmi partnere volt Oroszországnak, megpróbál teljes mértékben elszakadni tőle. Behozatalát szinte nullára csökkentené Oroszország felől az energiaforrások tekintetében. Vagyis a kőolaj- és földgázimport igényét más partnerektől szerezné be, aminek oroszországi exportja jelentős mértékű. Felvállalva az ezzel járó költségeket, anyagi vonzatokat, valamint az energiaforrás alternatívához szükséges fejlesztéseket, beruházásokat, ami már folyamatban van, és aminek célja elérhető.

Az LNG-terminálok fejlesztése, a cseppfolyósított földgáz importjának növelése nagyrészt az USA-ból, és az ehhez szükséges technológiai háttér kiépítésével az EU hosszas, és költségét tekintve magasabb értékben, de ki tudja váltani az orosz energiafüggőséget. Az USA-val ápolts kapcsolata eddig sem volt jelentős, ám ezt a minimális relációt még csekélyebb szintre sikerült eljuttatni. Oroszország jelentős exportmennyisége és érdekeltsége a szankciók következtében jelentősen csökkent, kereskedelmi piaca beszűkült, így elveszítette fontos befolyását az Európai Unióval szemben. Németország és Oroszország kereskedelmi kapcsolata hozta meg talán a legnagyobb fordulatot, ugyanis 2022 végére Németország közel nullára csökkentette importját mind földgáz, mind kőolaj tekintetében is.

Magyarország és Oroszország kereskedelmi kapcsolata jelentős volt az energiaimportfüggősége miatt. Azonban az EU-s szankciók alól átmeneti mentességet kapott az ellátásbiztonság stabilitása érdekében. Feltehetőleg az import alternatíva teljes mértékű átalakítása még sok évbe fog telni. Primer kutatásom eredményeképpen elmondható, hogy alternatívaként a megújuló energiaforrásokat választották a legtöbben. Továbbá a magyar fogyasztókat legjobban az energiaárak és az infláció befolyásolta. Az Ukrajna területén zajló háborús folyamatok inflációs hatása jelentősen a két fél között tapasztalható leginkább, de ennek hatása globális mértékű is lehet. Míg Oroszországban állandó kétjegyű, maximumát tekintve 17,8%-os inflációs ráta jellemezte a gazdaságot,

addig Amerikában ezek az értékek nem haladták meg a 10%-ot. A háború hatásai, többek között az infláció mértéke is negatívan hatott a vállalatok életére, továbbá a háborúzó felek területein levő leányvállalatok teljesítményét szintén hátrányosan érintette.

A dolgozatom során kutatott források alapján elmondható, hogy az Európai Unió Oroszországon kívüli energiaforrásokból kívánja folytatni az energiaszükségletek beszerzését.

IRODALOMJEGYZÉK

1. BACSÁK Dániel, SZÉLL Krisztián (2022): Az orosz-ukrán háború magyar vállalkozásokra gyakorolt hatásai, következményei, MKIK Gazdaság- és Vállalkozáskutató Intézet, https://gvi.hu/files/researches/673/konj_221_orosz-ukran%20haboru%20hatasai_220531_fin.pdf (letöltve:2023.08.18)
2. BOD Péter Ákos – CSERHÁTI Ilona – KERESZTÉLY Tibor – TAKÁCS Tibor (2022): Makrogazdasági kiigazítás – rendkívüli külső bizonytalanságok közepette, (2022), Budapesti Corvinus Egyetem, http://real.mtak.hu/147697/1/03_Konj_Corvinus_2e452a6484.pdf (letöltve: 2023.08.16)
3. DEÁK András (2014): Az interdependencia fogságában – Az EU-orosz kapcsolatok és külkereskedelem, Világgazdasági Intézet, Budapest http://real.mtak.hu/20615/1/deak_interdependencia_eu_orosz_kapcsolat_kulkereskedelem_KET_X_u_095114.588598.pdf, (letöltve: 2023.02.18.)
4. HERGÁR Eszter (2023): Inflation Report, Magyar Nemzeti Bank, https://epa.oszk.hu/03800/03830/00036/pdf/EPA03830_inflation_2023_01.pdf (letöltve: 2023.10.20.)
5. HOLECZ József (2018): A Krím-félsziget 2014. évi elfoglalásának kronológiája, Hadtudományi szemle 11. évf. 3. sz. http://epa.oszk.hu/02400/02463/00040/pdf/EPA02463_hadtudomanyi_szemle_2018_03_068-085.pdf (letöltve: 2023.05.08)
6. HORVÁTH I. (2015): Makroökonómia mérnököknek egytemi jegyzet- ÓE-KGK.
7. International Energy Agency (2022): World Energy Outlook, p. 19-81, <https://iea.blob.core.windows.net/assets/830fe099-5530-48f2-a7c1-11f35d510983/WorldEnergyOutlook2022.pdf> (letöltve: 2023.04.25.)
8. JIAO, Dingjie – LI, Ang (2023): The Impact of Oil Price Fluctuations on the Motor Vehicle Market under the Russia-Ukraine conflict, BCP Business & Management, [10.54691/bcpbm.v38i.3894](https://www.bcpbm.net/v38i.3894) (letöltve:2023.10.18.)
9. KOTOULAS, Ioannis E. – PUSZTAI, Wolfgang (2022): Geopolitics of the war in Ukraine, <https://www.aies.at/download/2022/Geopolitics-of-the-War-in-Ukraine-FINAL.pdf> (letöltve: 2023. 03. 25.)

10. MOLNÁR Tamás Levente (2022): Németország a konfrontáció korszakába érkezik. Az orosz–ukrán háború és Németország kísérlete külpolitikájának újrakalibrálására, Kiadó: Külügyi és Külgazdasági Intézet http://real.mtak.hu/140628/1/KE_2022_13_DE_Nemetország_kulpolitikajanak_uj_rakalibralasa_MTL_0406.pdf (letöltve: 2023.05.07.)
11. NIMANI, Artan – SPAHIJA, Denis (2023): Financial markets and price increases in Europe after the russian-ukrainian War, Scientific Horizons, <http://dx.doi.org/10.48077/scihor3.2023.135> (letöltve:2023.10.21.)
12. TAKÁCS Gergely (2018): Az Energiabiztonság Elmélete, Pécsi Tudományegyetem Interdiszciplináris Doktori Iskola, Pécs, http://acta.bibl.u-szeged.hu/56867/1/kek_42_058-073.pdf (letöltve: 2023. 08.14)

Elektronikus hivatkozások

1. AFP (2023): Russian Inflation Dips Below 4% for First Time Since Invasion of Ukraine, <https://www.themoscowtimes.com/2023/04/12/russian-inflation-dips-below-4-for-first-time-since-invasion-of-ukraine-a80810>, (letöltve: 2023.05.09)
2. AL-SAAD, Nawar (2023): Russian-Ukrainian War's Effects on the World Economy, p. 77-94, <http://dx.doi.org/10.35808/ijeba/799> (letöltve:2023.10.22.)
3. BAI, Jiaxin. (2023): The Impacts of Russo-Ukrainian War on World Economy: Energy, Finance and Crop Markets, Advances in Economics, Management and Political Sciences, <http://dx.doi.org/10.54254/2754-1169/20/20230212> (letöltve:2023.10.23.)
4. BALBAA, Muhammad – ESHOV, Mansur Pulatovich – ISMAILOVA, Nilufar (2022): The Impacts of Russian-Ukrainian War on the Global Economy, <https://dl.acm.org/doi/10.1145/3584202.3584223> (letöltve:2023.10.20.)
5. bea.gov (2023), <https://www.bea.gov/news/2023/gross-domestic-product-fourth-quarter-and-year-2022-second-estimate> (letöltve:2023.10.15.)
6. BOGONÉ Jehoda Rozália – LOSONCZ Miklós – NAGY Katalin – OBLATH Gábor – PALÓCZ Éva – VAKHAL Péter (2022): Világgazdasági hatások különösen a német gazdaságra, mindezek hatása Magyarország gazdaságára,

államháztartására,

[https://www.parlament.hu/documents/126660/63296360/vilgazd+anyag_2022_Ko
pint-T%C3%A1rki.pdf/11372224-24b8-6334-9844-
f59e02f16b00?t=1668516359677](https://www.parlament.hu/documents/126660/63296360/vilgazd+anyag_2022_Ko
pint-T%C3%A1rki.pdf/11372224-24b8-6334-9844-
f59e02f16b00?t=1668516359677), (letöltve: 2023. 02. 24.)

7. BRAUN Erik (2022): Oroszország európai importfüggősége, <https://www.oeconomus.hu/irasok/oroszország-europai-importfuggosege/>, (letöltve: 2023.04.22.)
8. cedigaz.org, <https://www.cedigaz.org/databases/> (letöltve:2023.10.15.)
9. CEKEREVAC, Zoran – BOGAVAC, Milanka (2023): Impact of Covid-19 and ukraine-russia war on the international trade and logistics, Mest Journal, <http://dx.doi.org/10.12709/mest.11.11.01.03> (letöltve:2023.10.28.)
10. congress.gov (2022): The Economic Impact of Russia Sanctions, <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/IF/IF12092#:~:text=The%20sanctions%20have%20likely%20contributed,slowdown%20in%20global%20economic%20growth>, (letöltve: 2023.04.29.)
11. eiu.com (2022), <https://www.eiu.com/n/what-does-the-ukraine-crisis-mean-for-the-us/> (letöltve: 2023. 04. 20.)
12. Elemzőközpont (2023): Jövedelmezőségi mutatók, profitabilitás vizsgálata, profit margin jelentése a részvénytőzsiadon, <https://elemzeskozpont.hu/jovedelmezosegi-mutatok-profitabilitas-vizsgalata-profit-margin> (letöltve:2023.10.05.)
13. europa.eu (2023), EU trade with Russia - latest developments, <https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?oldid=558089> (letöltve: 2023.04.06.)
14. europa.eu (2023): Ismertető az Oroszországgal szembeni uniós szankciókról, <https://www.consilium.europa.eu/hu/policies/sanctions/restrictive-measures-against-russia-over-ukraine/sanctions-against-russia-explained/> (letöltve: 2023. 04. 22.)
15. europa.eu, https://policy.trade.ec.europa.eu/eu-trade-relationships-country-and-region/countries-and-regions/russia_en (letöltve: 2023.05.08.)
16. europarl.europa.eu (2016): The Russian ban on agricultural products, [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581971/EPRS_BRI\(2016\)581971_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2016/581971/EPRS_BRI(2016)581971_EN.pdf) (letöltve: 2023.03.04.)

17. [europarl.europa.eu](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)739366) (2023): EU sanctions on Russia: Overview, impact, challenges, [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2023\)739366](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2023)739366) (letöltve: 2023.04.25.)
18. GUÉNETTE, Justin-Damien – KENWORTHY, Philip – WHEELER, Collette (2022): Implications of the War in Ukraine for the Global Economy, <https://thedocs.worldbank.org/en/doc/5d903e848db1d1b83e0ec8f744e55570-0350012021/related/Implications-of-the-War-in-Ukraine-for-the-Global-Economy.pdf> (letöltve: 2023. 03. 25.)
19. HORVÁTHY Balázs – NYÍRCSÁK Adrienn (2014): Szankciópárba az Európai Unió és Oroszország között I.: A jogi keretek, <https://jog.tk.hu/blog/2014/10/szankcioparba-az-europai-unio-es-oroszorszag-kozott-i> (letöltve: 2023.03.18.)
20. HORVÁTHY Balázs – NYÍRCSÁK Adrienn (2014): Szankciópárba az Európai Unió és Oroszország között II.: A korlátozó intézkedések magyarországi következményei, nemzeti érdekek és a közösségi hűség elve, <https://jog.tk.hu/blog/2014/10/szankcioparba-az-europai-unio-es-oroszorszag-kozott-ii> (letöltve: 2023.03.18.)
21. KADLÓT Tibor (2023): Orosz–ukrán háború: az OTP, a Mol és a Richter sem ugyanaz a cég, mint az invázió előtt, <https://www.vg.hu/penz-es-tokepiac/2023/02/evfordulo-orosz-ukran-haboru-az-otp-a-mol-es-a-richter-sem-ugyanaz-a-ceg-mint-az-invazio-elott> (letöltve: 2023.05.09)
22. MASNAN, Faiz – ABDUL RAHIM, Razinda Tasnim (2022): The Impact of Wars on Business, <https://www.businesstoday.com.my/2022/05/08/the-impact-of-wars-on-business/> (letöltve: 2023.03.30)
23. moszkva.mfa.gov.hu: A magyar–orosz gazdasági együttműködésről, <https://moszkva.mfa.gov.hu/hun/page/a-magyarorosz-gazdasagi-egyuttmukoedesrol> (letöltve: 2023.05.08.)
24. MTI (2022): Kiderült, mit találtak a megrongált Északi Áramlat-1 vezetéknel, <https://www.portfolio.hu/uzlet/20221102/kiderult-mit-talaltak-a-megrongalt-eszaki-aramlat-1-vezeteknel-576283> (letöltve: 2023.04.08.)

25. MTI (2023): Kiszámolták, mekkora kárt okoz a gazdaságnak az orosz-ukrán háború, <https://www.portfolio.hu/gazdasag/20230221/kiszamoltak-mekkora-kart-okoz-a-gazdasagnak-az-orosz-ukran-haboru-598386> (letöltve: 2023.04.28.)
26. oec.world (2023), Bilateral Trade by Products, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/deu/partner/rus> (letöltve: 2023.05.04.)
27. oec.world (2023), Bilateral Trade by Products, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/usa/partner/rus> (letöltve: 2023.05.04.)
28. oec.world (2023), Bilateral Trade by, Products, <https://oec.world/en/profile/bilateral-country/hun/partner/rus> (letöltve: 2023.05.04.)
29. oecd.org, <https://www.oecd.org/about/> (letöltve: 2023.08.15)
30. oeconomus.hu (2022): Európában megduplázódik az amerikai LNG ára <https://www.oeconomus.hu/oecoglobus/%F0%9F%94%A2-europaban-megduplazodik-az-amerikai-lng-gaz-ara/> (letöltve: 2023. 04. 24.)
31. olajar.hu (2023), <https://olajar.hu/> (letöltve: 2023.05.06.)
32. OZILI, Peterson K (2022): Global Economic Consequence of Russian Invasion of Ukraine, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4064770 (letöltve:2023.10.19.)
33. SMUTKA, Lubos – SPICKA, Jindrich – ISHCHUKOVA, Natalia, – SELBY, Richard (2016): Agrarian import ban and its impact on the Russian and European Union agrarian trade performance, Agricultural Economics, [10.17221/294/2015-AGRICECON](https://doi.org/10.17221/294/2015-AGRICECON) (letöltve:2023.10.25.)
34. SOKOLSKY, Richard – RUMER, Eugene (2020): U.S.-Russian Relations in 2030, <https://carnegieendowment.org/2020/06/15/u.s.-russian-relations-in-2030-pub-82056> (letöltve: 2023.05.03.)
35. state.gov (2022): The Impact of Sanctions and Export Controls on the Russian Federation, <https://www.state.gov/the-impact-of-sanctions-and-export-controls-on-the-russian-federation/> (letöltve: 2023.04.29.)
36. STUBNYA Bence (2022): Kétszer annyit keresnek az oroszok Európán az energiahordozókkal a szankciók óta, mint a háború előtt,

<https://g7.hu/vilag/20220430/ketszer-annyit-keresnek-az-oroszok-euroman-az-energiatorozokkal-a-szankciok-ota-mint-a-haboru-elott/> (letöltve: 2023. 04. 22.)

37. tradingeconomics.com (2023), <https://hu.tradingeconomics.com/germany/crude-oil-imports-from-russia> (letöltve: 2023. 04. 22.)

TARTALMI KIVONAT

A szerző a 2022 februárjában kialakult orosz-ukrán konfliktus háborúvá való eszkalálódásának a gazdasági hatásait vizsgálja különféle aspektusokból. Alapos szakirodalmi háttér kutatása következtében a kereskedelmi kapcsolatokat, és azon belül az energiahordozók export és import igényeit kutatja Oroszország jelentősebb partnereiről, mint például az Európai Unióról, és néhány tagállamáról. Továbbá a gazdasági szankciók hatásait amelyek, jelentős fordulópontot hoztak a világon, ugyanis ezáltal jelentősen megváltoztak a kialakult kereskedelmi kapcsolatok. Illetve arról is végez kutatásokat, hogy a felmerülő változások hogyan hatnak a háborús helyzet következményeként a vállalatok életére. Összegzésként felvázolja az eredményeket, és változásokat, amik már bekövetkeztek, vagy be fognak következni.

SUMMARY

The author examines the economic effects of the escalation of the Russian-Ukrainian conflict into war in February 2022 from various aspects. As a result of researching a thorough literature background, he researches trade relations, including the export and import needs of energy carriers, about Russia's major partners, such as the European Union and some of its member states. Furthermore, the effects of economic sanctions, which have brought about a significant turning point in the world, have significantly changed established trade relations. He also conducts research on how emerging changes affect the life of companies as a result of the war situation. In summary, it outlines the results and changes that have already occurred or will occur.